

ÕIGUS

JURIIDILINE AJAKIRI

1922 a.

Nr. 7

3. aastakäik

Toimetus: J. Arro, J. Lõo, P. Kann,
R. Rõgo, M. Taevere.
Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. 39.

Tellimise hind: 400 marka aastas
(8 nummert).
Ukslk number 50 marka.

Sisu:

Esimene õigusteadlaste päev Tartus
19. ja 20. aprillil 1922 a. (järg). — Mõned
märkused uue Kriminaal - seadusliku
üldosa projekti kohta — K. Grau. —
Kaubandus - tööstuslike ettevõtete
aktivate õiguste kaitsest Eestis —
A. Sack. — Riigikohtu tegelus. — Lisa:
1921 a. Riigikohtu otsused.

Esimene Õigusteadlaste päev Tartus

19. ja 20. aprillil 1922 a.
(järg).

Läbirääkimised K. Saarmanni refe-
raadi kohta „Uue Nuhtlusseadustiku maks-
mapanemine“.

P. P u u s e p: Surmanuhtluse maksmä-
panek tähendaks sammu tagasi, olgugi
et kuritegevus raskemates liikides endise
ajaga võrreldes on tõusnud. Surmanuht-
lust võiks tarvitusele võtta vahet vande-
kohtu sisseseadmisel.

G r a u: Referent jättis puudutamata
küsimuse, kas lühikeseajalised vangis-
tuslised karistused on iseseisvad või ase-
karistused. Teadus kaldub selle poole,
et lühikeseajaline kinnipidamine on kah-
julik; selle asemele tuleks, nagu Norras,
tarvitusele võtta rahatrahv.

T r a k m a n n: Töömajast ei võiks olla
mingisugust kasu, sest töömaja on see-
sama parandusmaja, vahet ainult viima-
sest erineva reshiimiga. Parandavat tä-
hendust tal ei ole. Nende majade sisse-
seadmiseks ei ole meil ka raha. Pro-
jekteeritud vastutamata lapse-äa määr —
14 aastat — on liiga kõrge. Surmanuht-
luse ja vandekohtu sidumine ehk selle
karistuse Sõjaringkonna kohtule usalda-
mine ei ole arusaadav, sest nende koh-
tute koosseisus on vähe vilunud juriste,
palju vähem kui kodanlikes üldkohtus.

M ü l l e r: Erakaebuse asjus ei võiks
tingimisi süüdi mõistmist lubada, sest
niisugustes asjades peaks karistuse te-
gelik pealepanemine olenema erasüüdis-
tajast. Surmanuhtlust ei või sõjaseisu-
korruga ja Sõjakohtute tegevusega siduda,
vaid selle karistuse tarvitamine raske-
mate kuritegude eest peaks võimalik
olema kodanlikes üldkohtutes.

D e p m a n n: Tingimisi süüdi mõist-
mine on häid tagajärgi annud. Ei võike

vahet teha era- ja avaliku süüdistus asjades, vaid seda instituti tuleks mõlemat liiki asjus tarvitada.

S a a r m a n n: Lühikeseajaline kinnipidamine peab iseseisva karistusena seisma jääma. Karistus-abinõu ja kindlustus-abinõu vahel tuleb vahet teha. Töömaja on kindlustus-abinõu ja peaks niisugusena tarvitusele võetama. Tingimisi süüdi mõistmine peaks ka era-süüdistuseasjades kohtumõistja võimkonda jääma.

K. G r a u: Ei või leppida referendi seisukohaga, et lühikeseajalist kinnipidamist tarvitataks kui normalkaristust. See karistus on retsidivistide kool. Selle asemel tuleks tarvitusele võtta rahatrahv, selle määramise juures arvasse võttes süüdi mõistetud varanduslist seisukorda. Vangistust võiks ainult niisugusel korral tarvitada, kui arvata on, et rahatrahv oma otstarvet ei täidaks, viimase asekaristusena. Juhuslisi kergemate normide rikkujaid tuleks ainult rahatrahviga karistada.

A. P a l v a d r e: Hr. Grau soovitust ei või üldisel kujul vastu võtta. Tuleb eriti ära näidata üksikud üleasted, millede eest rahatrahvi määramine võimalik. Arest joobnud oleku eest on häid tagajärgi annud. Seda võib ka muude üksikute üleastete-liikide kohta oletada, iseäranis auhaavamiste kohta. — Kindlasti on tarvis võimaldada kurjategijatele trahvist vabastamise puhul tööd leida, kuid sunduslikud töömajad ei ole soovitavad. Parem oleks vabatahtlik töökorraldus sellekohaste patronaatide abil, mida valitsus subsideeriks. Igatahes ei oleks otstarbekohane Uue Nuhtlusseadustiku maksmapanemist siduda töömajade loomisega.

S a a r m a n n: Saksamaal ei ole lühikeseajaline vangistus ära kaotatud. Rahatrahvi korral on raske leida normi, kui suurel määral teda üksikule isikule tuleks peale panna. Töömajade sissesead-

mist mina Uue Nuhtlusseadustiku maksmapanemisega siduda ei tahtnud. Kuid igatahes on nende majade sisseseadmine soovitav.

J. J a a k s o n i referaat:

Meie tsiviilõiguste puudustest ja nende puuduste kõrvaldamisest.

Üks kõige hädalisematest küsimustest mis nõuab kiiret lahendamist meie seadusliku võimu poolt, on meie tsiviilõiguse küsimus. Meie tsiviilõigusel oli palju puudusi juba Vene ajal. Nüüd on terve rida puudusi veel juurde tulnud. Meie oleme kõrvale heitnud palju vanu põhimõtteid, mis olid pandud aluseks meie tsiviilõigusele, ja oleme maksma pannud nende asemel uued põhimõtted, mis vanadele sagedasti risti vastu käivad. Meie oleme ära kaotanud seisused ühes seisusliste ees- ja paheõigustega. Meie naiskodanikud on tunnistatud iseseisvateks ja meeskodanikkudega üheõiguslisteks. Meie kirik on kaotanud oma endise võimu, ja teda tunnistab meie põhiseadus veel ainult kui usklikkude kodanikkude eraorganisatsiooni nende usuliste tunnete rahuldamiseks. Kõik need uued põhimõtted on aga meie tsiviilõiguses veel läbi viimata. Meie tsiviilõigus on selle tõttu teatavas vastolus meie põhiseadusega ja teiste meie poolt maksma pandud seadustega. See valmistab praktikas tsiviilõiguse käsitamisel suuri raskusi ja paneb meid väljapääsmata seisukorda.

Meie oleme seisused ära kaotanud, kuid oma kohtuid sunnime meie ikka veel kohut mõistma seisusliste õiguste põhjal. Meie naiskodanikud on tunnistatud iseseisvateks ja meeskodanikkudega üheõiguslisteks, kuid tegelikult seisavad naised meie tsiviilõiguse järele ikka veel oma meeste eestkostmise all ning vanemate päranduse jagamisel saaavad pojad üksikute meie juures maksvate kohaliste

õiguste järele ikka veel suuremad paran-
duse osad kui tütreid; peale selle on neil
eesõigus vanematest mahajäänud kinnis-
vara peale natuuras. Meie tunnistame
kirikut veel ainult kui usklikkude eraor-
ganisatiooni, kuid tegelikult sunnime
meie kiriklikka asutusi ikka veel toime-
tama puhtkodaanlisi riikliku tähtsusega
asju.

On hädasti tarvilik, et meie seadus-
andlik võim siin oma kohuste täitmisele
asuks ja tõsiselt asja käsile võtaks. Et
selge oleks, mida parandada ja kuidas
parandusi läbi viia, peame teadma, mil-
les just meie tsiviilõiguse puudused seisa-
vad. Meie vaidleme sagedasti kuni tüütu-
seni selle üle, kas tuleb meil maksma panna
kõigi kodanikkude kohta Balti eraõigus
muutmata kujul või peame asuma koguni
uue tsiviilkoodeksi väljatöötamisele. Mina
arvan, meie vaidlustel oleks palju rohkem
tagajärgi kui katsuksime asjale sisuliselt
lähemale tungida ja vaevaks võtaksime
omale selgeks teha, milles just meie
praegu maksva tsiviilõiguse puudused
seisavad, mille kõrvaldamine oleks häda-
tarvilik.

Et paremini aru saada oma tsiviil-
õiguse puudustest, peame tundma tema
arenemiskäiku ja tema kodifitseerimis-
lugu. Aeg ei luba meid siinkohal pike-
malt peatama jääda meie tsiviilõiguse
ajaloo juures. Tahame lühedalt ära tä-
hendada ainult need elemendid, millest
koos seisab meie tsiviilõigus. — Meie
maa poliitiline minevik oli väga kirju.
Siin olid peremeesteks lühikese aja jook-
sul väga mitmed võõrad riigid. See kõik
ei ole jätnud mõju avaldamata meie tsi-
viilõiguse väljakujunemise peale. Iga
uus ajajärk lisas meie tsiviilõigusele
uue kihi õiguse määrusi, mis olid endis-
tega sagedasti vähe kokkukõlas, sest nad
olid võetud koguni uuest õigussüsteemist.
Selle tõttu on meie tsiviilõigus oma sisu
poolest palju mitmekesisemaks kujunenud
kui kusgil mujal. Mitmekesisus, ühtluse

puudus on meie tsiviilõiguse üks kõige
karakterilistemaist omadusist.

Kui sakslased XII aastasajal me-
maale tulid, siis tõid nad enestega kaasa
üldised õigusemõisted, mis olid maksvad
nende kodumaal. Kaasatoodud õiguse
mõistete edasiarenemine meie maal sün-
dis mitte ühte viisi ja mitte ühesugustel
tingimustel kõigil pool. Linnades oli
õiguse arenemise käik koguni teine kui
maal. Maal olid valitsejateks võimudeks
Liivi ordu ja piiskopid, igaüks nendest
oma territooriumil. Omalt poolt olid
ordu ja piiskopid maa välja annud lää-
nide kujul vasallidele. Vasallide püüd
läks algusest saadik selle peale välja, et
oma õigusi neile kasutada antud läänide
peale laiendada ja neid õigusi ka oma
pärijatele edasi anda. Tekkis alaline
võitlus nimetatud õiguste ulatuvuse üle
vasallide vahel ühelt poolt ja ordu ning
piiskoppide vahel teiselt poolt. Ordu
oli tugevam ja suutis sellepärast vasallide
nõuetele kauemini vastu panna. Kuid
lõppude lõpuks oli ka ordu sunnitud
vasallide nõuetele järele andma, nõnda
et suuri vahesid õiguse väljakujunemisel
ordu territooriumil ja piiskoppide terri-
tooriumil ei ole.

Koguni teine oli õiguse arenemise
käik linnades. Linnad olid poliitiliselt
iseseisvad, neil oli oma iseseisev vatitsus
ja oma jurisdiktsioon. Majandusliselt
arenesid meie linnad õige ruttu, iseäranis
Riia ja Tallinna. Mõlemad linnad kuu-
lusid Hansa ühendusse ja etendasid siin
tähtsad osa kaubanduslises läbikäimises
Lääne- ja Ida-Euroopa vahel. Kauban-
dusline läbikäimine ja majandusline jõu-
kus nõudsid aga linnadelt rohkem välja-
arenenud õigust kui see, mis oli sel ajal
maksev meie kodumaal. See suudis
linnasid ümber vaatama väljamaal, kus
neil oli palju ärilisi ühendusi, kas mitte
ei võiks sealt leida õigust, mis rohkem
vastaks nende nõuetele. Riia linn laenas
omale õiguse Hamburi linnalt; ta töötas

selle õiguse vähe ümber ja pani ta maksma oma juures. Teised Liivimaa linnad võtsid selle õiguse, mis tuttav on Riia-Hamburi õiguse nime all, ka omale. Tallinna laenas omale õiguse Lübecki linnalt, kuna teised Eestimaa linnad viimse õiguse Tallinnalt võtsid ja ta ka oma juures maksma panid.

Nõndaviisi kujunesid välja meie juures juba õige varakult, XIII aastasajal, kaks täiesti iseseisvat õigusesüsteemi: rüütli- ja maa-õigus (Ritter- und Landrecht) maal ja linna-õigus (Stadtrecht) linnades. Oma vahel läksid mõlemad õigusesüsteemid lahku Liivi- ja Eestimaal: maa-õigus vähem, sest tema arenemine sündis mõlematel maadel enam-vähem ühesugustel tingimustel, linnaõigus aga palju rokem, sest temal oli aluseks Liivimaa linnades ise ja Eestimaa linnades ise õigusesüsteem..

1561 kaotasid Balti provintsid oma iseseisvuse ja sattusid võõraste riikide valitsuse alla. Võõrastele riikidele alistudes tingisid meie maa valitsevad seisused, mõisnikud ja linnade kodanikud, omale välja õiguse, et kõik nende senised õigused ja eesõigused peavad puutumata maksma jääma igavesteks aegadeks. Uued maavalitsejad võtsid tähendatud tingimuse küll vastu, kuid täita seda tingimust ei suutnud ja ei tahtnud keegi nendest. Arenev majandusline ja poliitiline elu nõuab ühtlasi ka õiguse edasiarenemist. Õiguse arenemiskäiku seisma panna oli sellepärast täiesti ekslik lootus. Teisest küljest aga ei tahtnudki võõrad riigid oma peale võetud kohustust täita. Nende püüd läks algusest peale selle peale välja, ei allahaidetud provintsisid oma riigiga kindlamini ühendada ja riigis maksvat õiguslist korda laiuli laotada ka nende provintside kohta. Valitsevas riigis maksev õigusline kord pidi sellepärast tahes või tahtmata suurt mõju avaldama meie kodumaa õiguse edasiarenemise peale. Siia juurde

tuli veel asjaolu, et meie maal eneseteaduseandlik võim puudus; kõik meie juures maksmapandavad seadused pidid sellepärasi valitseva riigi seaduseandlike asutuste poolt välja antama. Need asutused ei olnud sagedasti meie juures maksva õigusega sugugi tutvadki. Igatahes oli neil palju paremini tuttav nende kodumaal maksev õigus. Sellegärast on iseenesest mõistetav, et igas uues seaduses, mis meie maal maksma pandi, valitseva riigi õiguse mõju ennast rohkesti tunda andis.

Poola valitsus kestis meie kodumaal ainult lühikest aega. Poola õiguse mõju meie õiguse arenemise peale oli sellepärast ka võrdlemisi väike. Palju suurem oli Rootsi õiguse mõju, iseäranis meie maa-õiguste peale. Linnad, eesotsas Riia linn ja Tallinna, jäid ühendusse ka veel Rootsi ajal oma endiste metropoolidega Hamburiga ja Lübeckiga; nad suutsid rohkem vastu panna Rootsi õiguse mõjule ja püüdsid ikka veel iseseisvalt oma õigust edasiarendada. Nii näit. pani Tallinna veel Rootsi ajal oma juures maksma Lübecki uuesti kodifitseeritud õiguse. Vene õiguse mõju meie õiguse arenemisse oli suur kõigil teistel õigusaladel, kuid meie tsiviilõiguse kohta oli Vene õiguse mõju võrdlemisi väike.

Iseäranis suur tähtsus meie tsiviilõiguse arenemise käigus oli Rooma õigusel. Rooma õiguse retsepeerimine meie maal sündis palju hiljemini kui Lääne-Euroopas. Meie maa valitsevad ringkonnad, mõisnikud ja linnad, võtsid Rooma õiguse üle Saksamaalt sel kujul, nagu ta oli seal tarvitusele võetud. Rooma õiguse retsepeerimine meie juures sündis Rootsi ajal, 16. ja 17. aastasajal. Põhjuseks Rooma õiguse retsepeerimiseks Lääne-Euroopas oli peajasjalikult oma kodumaa õiguse puudulikkus ja tema mitmekesisus. Kodumaa õiguse arenemine ei suutnud sammu pidada majanduslise elu kiire arenemisega. Siia juure tuli veel see

asjaolu, et igas maanurgas oli maksev oma õigus. See oli suureks raskuseks rahvusvahelisele kaubanduslisele läbikäimisele, mis ikka rohkem hakkas hoogu võtma. Kõigest nendest puudustest pidi üle avitama Rooma õiguse retsepeerimine. Sellega on seletatav ka asjaolu, et Rooma õiguse retsepeerimine iseäranis rohkel määral teostamist leidis nõudeõiguses ja osalt asiõiguses, sest nendes õiguse osades oli kodumaa õiguse mitmekesisus ja puudulikkus iseäranis takistav kaubanduslisele läbikäimisele. Meie kodumaal tuli Rooma õiguse retsepeerimiseks peale nimetatud põhjuste veel üks põhjus juurde: Rooma õiguse retsepeerimise läbi taheti halvata pealetungiva Rootsi õiguse mõju. Meie maa valitsevad ringkonnad olid ikka seisnud vaimlises ühenduses Saksamaaga; nad pidasid alati suurt lugu kõigest sellest, mis tuli Saksamaalt. See paistis neile alati olevat palju parem ja meile palju kohasem kui see, mis tuli mujalt. Sellepärast seisid meie maa valitsevad ringkonnad ka õiguse alal Rootsi õiguse pealetungimisele kindlaste vastu, omalt poolt aga edendasid nad Rooma õiguse retsepeerimist, sest see tuli Saksamaalt.

Kokkuvõttes võime konstateerida järgmist: meie tsiiviilõigus seisab koos peaaegselt kahest elemendist: Germaani õigusest ja Rooma õigusest. Perekondaõiguses on esimesel kohal Germaani õigus; päranduseõiguses on suur tähtsus mõlemil õigustel, kuna aga asiõiguses ning iseäranis nõudeõiguses domineeriv on Rooma õigus. Rootsi ja osalt ka Vene õiguse mõju on tunda ainult üksikutes õiguseinstituutides.

Võõrastele riikidele alistudes tingisid meie maa valitsevad ringkonnad omale välja õiguse, mille põhjal kõik nende senised õigused ja eesõigused pidid puutumata edasi kestma jääma kõigi aegade peale. Rohket peavalu tegi selle juures meie valitsevatele ringkondadele see asja-

olu, et kuskil ei olnud üles tähendatud must valge peal, milles just nimetatud õigused ja eesõigused seisavad. Sellepärast oli juba Vene aja algul meie mõisnikkudel püüd kodifitseerida oma õigusi ning eesõigusi ja saada kinnitust neile Vene keisritelt. Esimene katse seltehti juba 18 aastasaja esimesel poolel. See katse aga ei õnnistanud. Kui hiljemini keiser Nikolai I ajal krahv Speranskile ülesandeks tehti korraldama hakata Vene seadusi, siis kerkis uuesti üles ka Balti seaduste kordaseadmise küsimus. Speranski usaldas selle töö meie maa toleaege parema õigusteadlase, Liivimaa maanõuniku Reinhold v. Samson-Himmelstierna hooleks. Nagu Speranski omale Vene seaduste korraldamisel juhtnööriks oli võtuud loobuda täielikult uue seadustiku, uue koodeksi, väljatöötamisest ja koguda ning sistemiseerida ainult maksvaid seadusi; nõndasamuti pidi ka Samson toimetama Balti seaduste korraldamisel. Tema ülesandeks oli koguda ja süstematiseerida ainult maksvaid seadusi; midagi ei tohtinud maksvatest seadustest välja jätta, kuid teisest küljest ei tohtinud ta ka midagi omalt poolt maksvatele seadustele juurde lisada. See juhtnõor vastas ka täielikult meie mõisnikkude ja linnade soovidele, sest mures olles, et midagi nende õigustest ja eesõigustest kaduma ei läheks, oli ka nende nõudmine, et maksvastest seadustest ka mitte kõigevähematki välja ei jäetaks aga ka midagi maksvale seadusele kodifitseerijate poolt juurde ei lisataks, sest nad kartsid igasugust kõige väiksematki muudatust. Samson seadis kokku kolm seaduse eelnõu: Balti asutused, Balti seisused ja Balti tsiiviilõigus. Kaks esimest kinnitas keiser Nikolai 1845 a. ja nad hakkasid maksma järgmisel aastal. Kolmas eelnõu, Balti tsiiviilõigus, jäi kinnitamata.

1856 a. kutsuti endine Tartu ülikooli õigusteaduse professor Fr. G. Bunge,

kes oma töödega Balti tsiviilõiguse alal oli võitnud üldise lugupidamise ja tehti temale Vene valitsuse poolt ülesandeks jätkata Samsoni tööd ja kokkuseada uus Balti tsiviilõiguse eelnõu. Materjaliks anti Bungele kõik senini sel alal tehtud tööd, seal hulgas ka Samsoni projekt ühes komisjonide arvustustega, kellele see projekt oli saadetud läbivaatamiseks. Nagu varemini Samsonile, nõnda anti ka Bungele juhtnõu: üles võtta eelnõusse ainult maksev seadus ilma vähe-
 magi muudatuseta. Allikateks eelnõu kokkuseadmisel tarvitas Bunge väga rohkesti õpperaamatuid, iseäranis Rooma õiguse üle. Nagu professor A. Nolde poolt on selgeks tehtud, on Bunge suure hulga Balti tsiviilõiguse §§ sõnasõnalt mahakirjutanud Mühlenbruchi, Glücki, Mackeldey, Unterholzneri ja teiste õpperaamatust Rooma õiguse üle. Seda on Bunge kahtlemata teinud kindla tahtmisega, et mitte teha asjata muudatusi õpperaamatute juriidiliste mõistete ja konstruktsioonide formuleerimises, mida ta luges autoriteetseks. Peale Rooma õiguse õpperaamatute on Bunge tarvitanud ka Germaani õiguse õpperaamatuid ja oma õpperaamatuid Balti õiguse alal. Peale selle on Bunge tarvitanud Samsoni eelnõu ja väljamaa seaduseraamatutest Preisi Allgemeines Landrecht 1794, Austria tsiviilkoodeksit 1811 ja iseäranis rohkest Saksi tsiviilõiguse eelnõu (Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Königreich Sachsen), mis just sel ajal, 1860, trükkis ilmus.

Bunge poolt kokku seatud eelnõu saadeti läbivaatamiseks ja arvustamiseks üksikutele õigusteadlastele ja kohtutege-
 lastele Balti linnades koha peal, teiste hulgas ka Tartu professoritele Meikovile ja Rummelile. Eelnõu arvustamisel läksid kõik arvustajad välja eelnõu sellest seisukohast, et kõik arvustaja kodukohal maksvad õigused ja kõik nende iseärasused täpsalt oleksid eelnõusse üles-

võetud. Kas selle läbi eelnõu oma kogu väärtuses võidab või kaotab, selle peale arvustajad ei vaadanud; neil oli tähtis ainult et nende kodukohal maksvatest õigustest midagi välja ei ole jäetud. Meie teame, vahed üksikute Balti territooriumidel maksvate õiguste vahel on sagedasti õige väikesed, väga tihti ainult väikesed vormivahed, mis seletatav sellega, et puudus kirjalik seadus, kus kindel vorm asjatoimetuseks oleks olnud ette kirjutatud. Väga võimalik, et Bunge meelega tahtis need vormivahe oma eelnõust ära jätta, et seadusele selle läbi rohkem ühtlust anda. Arvustajad ei lasknud seda aga sündida. Nad nõudsid, et ka kõige väiksemad nende kodukoha õiguse iseärasused eelnõusse üles võetaks. Prof. Nolde kahtleb, kas nõutavad iseärasused alati ka tõesti üldiselt koha peal maksvad olidki, vaid arvustaja, võib olla, nõudis iseärasuse ülesvõtmist ainult mõne üksiku temale tuttava kohtuotsuse põhjal. Mitmekesisus, ühtluse puudus oli nii kui nii üks Balti Tsiviilõiguse kõigesuurematest puudustest. Bunge eelnõu arvustajate tegevuse läbi sai see puudus aga veel märksa suuremaks. Kui väikeste asjade pärast eelnõu arvustajad sagedasti tarvilikuks leidsid eelnõus parandusi teha, selleks toon mõned näitused: 1) Bunge eelnõu järele oli abielumehel õigus ilma naise iseäralise volikirjata valitseda naise varanduste üle. Arvustajad lisisid juurde, et Eestimaal see õigus maksev on kõigis teistes asjus, kuid naise mõisate väljarentimiseks peab mehel olema volikiri naiselt (B. Ts. S. § 42. 2) Bunge eelnõu järele, kui allealise lapse vanemad on surnud, läheb eestkoste-õigus laste üle nende vanaisade ja vanaemade peale üle. Arvustajad lisisid juurde, et Liivimaa maa-õiguse järele vanaisadel ja vanaemadel säärasel korral needsamad õigused on nagu teistel sugulastel (§ 289). 3) Bunge eelnõu järele võis eestkostja lapse kasvatuse oma peale võtta vaeste-

laste-kohtu loaga. Arvustajad lisisid juurde, et Eestimaal maa-õiguse järele ei ole selleks vaeslaste-kohtu luba tarvis (§ 342). 4) Kui üks vanematest ära sureb, siis on teine Bunge eelnõu järele kohustatud päranduse üle nimekirja kokku seadma. Arvustajad lisisid juurde, et Eestimaal maa-õiguse järele seda tarvis ei ole (§ 370). 5) Bunge eelnõu järele on lapse isa ehk ema, kui ta astub uude abiellu, kohustatud laste varanduse üle nimekirja kokku seadma ja selle kinnipitseeritult hoiule andma vaeslaste-kohtule. Arvustajad lisisid juurde, et Riias kinnipitseerimist ei nõuta (§ 371). 6) Bunge eelnõu järele pidid põhiraamatutesse üles märgitama kõik muutused varanduse omaniku isikus. Arvustajad lisisid juurde, et Liivimaal tuleb põhiraamatutesse sisse kanda muutused ka omaniku isikus seadusepärase pärimise õiguse põhjal (§ 810). 7) Bunge eelnõus oli üteldud, et väljakäigu-kohad, sealaudad, mustuseaugud ja sõnniku-hoiukohad peavad olema vähemalt 3 jalga, Riias 5 jalga, vaheaedadest ja vaheseintest eemal. Arvustajad lisisid juurde, et Tallinnas nimetatud kohad vähemalt 5 jalga nulitsast eemal peavad olema (§ 988). — Võiksin sarnaseid näitusi veel terve rea ette tuua, kuid arvan et jätkub eespoolseistki selleks, et näidata kui väikeste asjade peale arvustajad sagedasti suurt rõhku panid, sealjuures arvesse võtmata jättes, et eelnõu ühtlus selle läbi rohkesti kannatab ja tema väärtus tuntavalt väheneb.

Bunge eelnõu, mis oli valmistatud saksa keeles, pandi ümber vene keelde pärastise akadeemiku Bõtchkovi poolt parun Korfi korraldusel ning kaasabil ja kuulutati välja keisri käsukirjaga 12. novembrist 1864 Senati nime peale; maksmata hakkas uus seadus 1. juulist 1865.

Üksikute Balti tsiviilõiguste puuduste juurde üle minnes peame kõige pealt tähendama, et paljud puudused olid pa-

ratamatud selle kitsa ülesande juures, mis oli peale pandud Bungele. Bunge oli kohustatud kirja panema ja süstematiseerima ainult maksva seaduse, temale ei olnud antud õigust maksvast seadusest midagi ära jätta, ega maksvale seadusele omalt poolt ka midagi juurde lisada, ega ülepea temas mõnesuguseid parandusi teha. Bunge eelnõu pidi seega peegeldama eneses meie kodumaal maksvat tsiviilõigust kõige selle õiguse puudustega ja pahedega. Bungele ei olnud antud abinõu nende puuduste kõrvaldamiseks, kuigi talle need puudused, võib olla, väga selged olid.

Bungele oli juhtnööriks antud eelnõu valmistamisel tarvitada Vene tsiviilõiguse süsteemi. Selle läbi pidi loodama teatav ühtlus Vene seaduste ja kohaliste seaduste vahel, mis eneses pidid sisaldama juba Speranski poolt väljatöötatud kava järele ainult erandusi maksvatest Vene seadustest, mis põhjenesid koha peal maksvatel iseäralustel. Vene tsiviilõiguse süsteem oli aga väga puudulik. Kuigi Bunge temale antud juhtnõörist täpsalt kinni ei pidanud ja ka oma eelnõu süsteemis parandusi läbi viis, siiski oli ta antud juhtnõoriga teataval viisil ikkagi seotud ning ei võinud koguni vabalt toimetada. Bunge eelnõus puudub täielikult üldosa, kuhu mahutatakse harilikult need seaduse määrused, mis käivad ühte viisi kõige seaduse eriosade kohta, nagu näit. määrused isikute üle, asjade üle, juriidiliste toimingute üle, tingimuste üle jne. Bunge eelnõus on kõik need määrused mahutatud laiali eriosadesse, ehk need määrused küll oma sisu järele käivad mitte üksnes selle osa kohta, kuhu nad on paigutatud, vaid ka teiste osade kohta. See on eelnõu süsteemi tuntav puudus, mis raskendab seaduse tarvitamist.

Nagu eelpool nägime, seisab meie tsiviilõigus koos määrustest, mis põhjenduvad peasjalikult kahe õigusesüsteemi

peal: Rooma õiguse ja Germaani õiguse peal. Nimetatud õigused lähevad aga omavahel paljudes küsimustes põhimõtteliselt lahku. Nii näit. on Rooma õiguses maksev põhimõte: *nemo ad alium plus juris transferre potest quam ipse habet*. Sellepärast on Rooma õiguse järele asja omanik õigustatud oma asja igaühelt välja nõudma, kelle kätte asi ühel või teisel teel on sattunud; *ubi rem meam invenio, ibi vindico*, õpetab Rooma õigus. Germaani õiguse järele sellevastu võib omanik oma asja tagasi nõuda ainult sellelt, kelle kätte ta asja usaldas, sest Germaani õiguses maksab põhimõte: *Hand muss Hand wahren* ehk *wo man seinen Glauben gelassen hat, da muss man ihn wieder suchen*. Suguluse kauguse kindlaksmääramisel tarvitab Rooma õigus üht rehkendamisviisi, Germaani õigus — teist. Rooma õiguse järele on suguluse kauguse määrajaks ainuüksi sugulusastmete arv, sugulusjooni siin arvesse ei võeta; selle vastu määratakse Germaani õiguse järele suguluse kaugus kindlaks sugulusjoonte järele ja ainult joontes on suguluse kauguse määrajaks sugulusastmete arv. — Rooma õigus ei teinud vahet vallas- ja kinnisvara vahel. Pandi-õiguses näit. oli Rooma õiguse järele lubatud pandiks andmine mõlema vara-liigi kohta kas ühes asja üleandmisega kreditori kätte või ilma sellela. Germaani õigus sellevastu tegi juba vahet mõlema liigi varade vahel: nii omanduse-õiguse suhtes kui ka pandi-õiguse suhtes. Ka perekonna- ja parandus-õiguses olid Rooma ja Germaani õiguse vahel suured põhimõttelised lahkuminekud. — Arusaadav, et sellepärast mõlemate õiguste ühendamine üheks ühiseks õigusesüsteemiks mitte kerge ülesanne ei olnud, isäranis, kui ei olnud antud õigust maksvas õiguses muudatusi ja parandusi ette võtta. Tahes või tahtmata pidi selle all kannatama eelnõu ühtlus, sest eelnõusse

pidid üles võetama põhimõtted, mis üksteisele vastu käisid. Üldiselt peab tunnistama, et Bunge sellest raskest ülesandest rahuloldavalt on üle saanud. Harilikult sündis Rooma ja Germaani õiguste ühendamine nõndaviisi, et Bunge teatava õiguseinstituudi kohta käivad mõlema õiguse määrused ühendas üheks ühiseks õiguseinstituudiks, nendest kõrvaldades võimalikult kõik üksteisele vastu käivad normid. Üksikutel kordadel, kui lahkuminekud olid liig suured ja sellepärast ühendamine ei olnud hästi võimalik, toimetas Bunge nõndaviisi, et ta oma eelnõusse üles võttis paralleelselt mõlemate õiguste instituudid üksteisest lahus. Nii näit. võttis Bunge eelnõusse üles Rooma õigusest parandus-fideikomissi õiguseinstituudi ning Germaani õigusest perekonna-fideikomissi õiguse rüütlimõisate peale; samuti võttis Bunge eelnõusse üles põlise rendi Rooma õiguse põhjal ja obroki-õiguse (Grundzins) peajasjalikult Germaani õiguse põhjal. Ainult üksikutel vähestel kordadel ei ole Bunge korda läinud vastolusid Rooma ja Germaani õiguste vahel täiesti kõrvaldada. Nii näit. ütleb § 1418, mis käib pandi-õiguse kohta ja on võetud Rooma õigusest, et kui pandiandja õigus pandiks antud asja peale lõpeb, sest, et kätte jõudis tingimus või kitsendus, mille all panditud asi pandiandjale kuulus, siis ühtlasi lõpeb ka pandiõigus. § 3175 aga, mis räägib resolütiiv-tingimuste tagajärgedest, sellevastu ütleb, et kui kätte jõuab resolütiivtingimus, vahepeal aga omanik on annud kolmandaile isikuile asja peale mõnesuguseid õigused, siis need õigused maksma jäävad. Pean juurde lisama, et viimne § on eelnõusse paigutatud eelnõu arvustajate nõudmisel.

Balti Tsiivilõigus kannab rohkem õpperaamatu kui seaduseraamatu iseloomu. Me riägime, suur hulk seaduse §§ on sõna-sõnalalt maha kirjutatud Rooma

õiguse õpperaamatutest. Sellel on oma head, aga ühtlasi ka oma halvad küljed. Seaduseraamatu keel on kerge ja kõigile arusaadav, kuid raamat ise kannatab rohkesti asjata kasuistika all. Harilik nähtus on: seadus seab alguses üles üldise juhtnööri ja hakkab siis seda juhtnööri näituste abil ja muul viisil selgitama. Õpperaamatule on sarnane toimetuseviis kõigiti kohane, seaduseraamatule aga mitte. Nii näit. määrab § 1984 üldse juhtnööri kujul kindlaks, kellel on õigus testamenti teha, kuna järgnevad §§ 1985—1992 pikalt ja laialt seda juhtnööri selgitavad ja selleks terve rea üksikuid juhtumisi ette toovad. Veel rohkem kannatavad asjata kasuistika all §§ 2223—2307, mis käivad legaaside kohta, ja §§ 2358—2400, mis räägivad testamentide tingimustest. Üksikutel korradel on Bunge poolt ülesvõetud Rooma õiguse õpperaamatutest niisugused asjad, millel küll oli tähtsus vanas Roomas, kuid mis meie aja eluga sugugi enam kokku ei käi ja mis sellepärast ainult veel kui vana aja mälestus on meie seaduseraamatusse alale jäänud. Nii näit. räägib § 2015 sellest, et vanematel on õigus oma lapsi pärandusest ilma jätta muu seas, kui poeg ei ole isa vangist välja lunastanud, ennast tema eest pandiks andes, ehk kui lapsed ilma vanemate loata on valinud omale elukutseks akrobaatide, loomadega võitlejate või rändavate aktööride ameti. Järgmine § 2016 ütleb, et ka lapsed võivad oma vanemaid pärandusest ilma jätta muu seas, kui vanemad ei ole neid vaenlase vangist välja lunastanud. Vanas Roomas olid säärased seadusemäärused kõigiti oma kohal, nad olid välja kutsutatud selleaegsetest eluõuetest, kuid praegusel ajal ei ole neil meie juures enam mingit tähtsust, nad on ainult veel kui endiste Rooma aegade mälestus meie seaduseraamatusse alale jäänud. § 2265 toob näitusena ette

muu seas veinid ja õlid, mis jällegi võetud Rooma õiguse õpperaamatutest. Vanas Roomas, kus veini- ja õlitööstus õitsis, olid seesugused näitusained kõigiti kohased, mitte aga meil, kus see tööstus pea täieste puudub.

Kõik ettetoodud puudused vähendavad seaduseraamatu väärtust, nad suurendavad asjata raamatu §§ arvu, on raamatule lihtsalt asjata ballastiks. Kuid iseäralisi raskusi nad praktikas seaduseraamatu tarvitamisel ei valmista, sest tegelikul elul tuleb nendega harva kokku puutuda.

Tegelikus elus palju suurema tähtsusega on see Balti Tsiiviilõiguse puudus, mis selles seisab, et nimetatud õiguse järele maksvad on mitte ühised seadusenormid kõikide Vabariigi kodanikkude jaoks, vaid väga mitmekesised normid. Partikularism on nähtus tsiiviilõiguses, mis tuttav on ka teistel maa- del, kuid nõndakaugele ei ole õiguse mitmekesisus kuskil läinud kui meil. Me nägime, kuidas ajalooliselt meie juures väljukujuenesid mitu õiguse-süsteemi, maaõigus ja linnaõigus, ja kuidas need õigused omavahel jällegi lahku läksid Liivimaal ja Eestimaal. Meie nägime, kuidas seaduse kodifitseerimisel kõik need, kes olid kutsutud seaduse-eelnõu oma arvustusega parandama oma peaahtesannet selles nägid, et võimalikult kõik arvustaja kodukohal maksvad õiguse iseärasused, ka kõige väiksemad vormivahed, millel tegelikus elus ei olnud mingit tähtsust, täpisealt seadusse üles võetaks. Selle kaitseks astusid nad kõige südidusega välja, sest nad nägid kohaliste iseärasuste kõrvaldamises meie maa valitsevate ringkondade, mõisnikkude ja linnade, õiguste ja eesõiguste rikkumist ja lugusid nende õiguste ja eesõiguste kaitsmist oma pühaks kohuseks. Et selle all meie tsiiviilõigus ja tema ühtlus rohkesti kannatas, selle peale nad rõhku ei pannud. Pahet suu-

rendab veel see asjaolu, et peale Balti Tsiivilõiguse meil maksvad on ka veel Eestimaa ja Liivimaa Talurahva-õigused ning Petserimaal ja Narva tagusel maalal Wene Tsiivilõigus ja Wene Talurahva-õigus. — Maksvuse vahepiirid üksikute territoriaalõiguste vahel ei olnud selged juba endisel ajal, nüüd on nad aga koguni segamini läinud. Territoriaalõiguste maksvuse aluseks oli osalt koha-, peaasjalikult aga seisusline printsip.

Meie oleme seisused ära kaotanud, oleme seega ära võtnud juriidilise aluse üksikute territoriaalõigustel. Ühes sellega oleme meie aga ka väga sagedasti ära hävitanud maksvuse vahepiirid üksikute territoriaalõiguste vahel ja oleme selle läbi tihti võimatuks teinud küsimuse otsustamise, missugune territoriaalõigus tuleks tarvitusele võtta käesoleval konkreetset juhendumisel. Nii näit. on väga raske otsustada ja juriidiliselt põhjendada, kas endisse talurahva-seisusse kuuluvate isikute ja nende järeltulijate kohta maal tuleb tarvitusele võtta talurahva-õigus või maa-õigus, ja missugustel kordadel üks õigus, missugustel kordadel teine. Mitte kergem ei ole sagedasti õiguste maksvuse vahepiiri kindlaks määramine kohaprintsiibi alusel. Meie oleme üksikute linnade piirid laiendanud, oleme linnade külge liitunud suured maatükid, mis senini käisid maa-õiguse ja talurahva-õiguse maksvuse piirkonda. Neil maaaladel oleme meie maksvaks jätnud endised tsiivilõigused, s. o. maa-õiguse ja talurahva-õiguse. Senini oli Tallinna ainuke linn, kus maksvusel oli mitu õigust: ühes osas, Toompeal, maa-õigus, kõigil pool mujal aga linna-õigus. Nüüd on säärases seisukorras ka veel üksikud teised linnad, Wiljandi ja Pärnu. Tallina Toompea linnaosa oli muust linnast eraldatud; Toompeal elasid peaasjalikult maalt mõisnikud, kes nii kui nii maa-õiguse alla kuulusid. Sellepärast mitme territo-

riaalõiguse maksvus Tallinnas äravõimata raskusi ei valmistanud. Koguni teine on asjalugu aga neis linnades, kus hiljemini maa ja talurahva-õiguse alla kuuluvad maaosad on juurde lõigatud. Siin ei ole uued linnaosad millegi läbi teistest linnaosadest eraldatud. Üks ja see sama uulits käib läbi osalt linna-õiguse alla kuuluvast maast, osalt maa- ja talurahva-õiguse alla kuuluvast maast. Sellepärast ei ole mitte võimalik õiguste maksvuse vahepiiride kindlaksmääramine uulitsate järele vaid ühes ja samas uulitsas käib üks maja ühe õiguse alla, teine maja seal kõrval käib teise õiguse piirkonda. Võimalikud on ka niisugused juhtumused, kus üks osa krundist kuulub linna-õiguse piirkonda, teine osa maa- ja talurahva-õiguse piirkonda. Kui säärase krundi peale maja ehitatakse, siis võib ka majast üks osa kuuluda linna-õiguse alla, teine osa maa- ja talurahva-õiguse alla. Kas tuleb majades elavate abikaasade varanduslised vahekorrad kindlaks määrata linna-õiguse järele või maa- või talurahva-õiguse järele mis omavahel väga lahku lähevad, on võimatu otsustada; niisama raske on otsustada, kas nende majade elanikkude surma korral tuleb tarvitusele võtta linna-õiguse määrused pärimise kohta või maa- või talurahva-õiguse määrused, mis oma vahel jällegi väga lahku lähevad.

Selle tagajärjel, et meil maksvusel on mitu territoriaalõigust, on kodanikud sagedasti sunnitud ühe õiguse maksvuse piirkonnast üle minna teise õiguse maksvuse piirkonda. Miski ei ole aga soovimatum, kui sage tsiivilõiguse vahetamine, mis enesega kaasa toob väga palju suure tähtsusega muudatusi õiguslistes vahekordades nii perekonna - liikmete eneste vahel kui ka perekonna - liikmete ja kolmandate isikute vahel, ning isäranis pärimise õigustes. Iga kodanik on teatavates õiguslistes vahekordades

üles kasvanud, need vahekorrad on temale vähemalt peajoontes tutvaks saanud, tema on nendega ära harjunud, teab nendega oma toimetustes rehkenada. Sunnime meie aga nüüd teda üle minema tundmata õiguse piirkonda, siis on sellel sagedasti väga halvad tagajärjed, mida kodanik kogunisti mitte ei võinud ette näha. Minul on näit. mitu korda ette tulnud järgmine juhtumus: Keegi on maalt elama asunud kuhugi Liivimaa linna. Siin on ta omale maja ostnud ja on abiellu astunud. Warsti sureb aga abikaasa ära, ilma, et lapsi oleks järele jäänud. Nüüd ilmuvad korruga ärasurnud abikaasa kaugelt sugulased, keda järelejäänud abikaasa ei ole elus kordagi näinud, ja nõuavad temalt üht osa tema majast omale. Et maja täielikult tema rahaga ostetud ja juba enne abiellu astumist tema nime peale kreposteeritud ja et ärasurnud abikaasal mingit varandust ei olnud, siis on ta kindlas usus, et surnud abikaasa sugulastel mingit õigust tema maja peale ei ole. Kuid tuleb välja, et kohus siiski surnud abikaasa kaugelt sugulased tema maja peale temale kaaspärijateks kinnitab, sest Liivimaa linnaõiguse järele on abikaasade varandus ühine ja sellepärast loeti mõlema abikaasa ühiseks varanduseks. Põlised Liivimaa linnade elanikud teavad seda ja rehkendavad sellega. Et säärast ülekohtu ei juhtuks, on nad siin loonud isearalise õiguseinstituudi, vastastikused testamendid abikaasade vahel, milles abikaasad ühe abikaasa surma korral ilma lasteta kõik varanduse teisele abikaasale lubavad. Tuleb aga nüüd keegi hiljemini elama Liivimaa linna õiguse piirkonda ja ei ole temal selle õiguse määrused mitte tuttavad siis ei tea tema nende vastu ka seaduses lubatud abinõusid tarvitusele võtta, mis läbi juhtuda võivad sarnased ülekohtused nähtused, millest eespool jutustasin.

Üleminekut ühe õiguse piirkonnast teise õiguse piirkonda tuli üksikutel kordadel ka endistel aegadel ette, kuid see oli siiski võrdlemisi haruldane nähtus. Nüüd aga on see muutunud igapäevaseks nähtuseks. Kiitsad sündimisekoha piirid on isiku vaba enesemääramise nõude ees taganema pidanud. Liikumine ühest kohast teise, maalt linna ja linnast maale, on saanud palju elavamaks kui see oli endisel ajal. Siia juurde tuleb veel asjaolu, et praegusel ajal mitmes linnas, nagu nägime maksvusel on mitu territoriaalõigust, nõnda et sagedasti korteri vahetusega kaasas käib ka tsiiviilõiguse vahetus. Selle läbi on pahe, mis on mitme territoriaalõiguse maksvusel, praegusel ajal palju suuremad, kui nad olid endisel ajal. Mina loen seda, et meil ikka veel maksvusel on mitu territoriaalõigust, kuna juriidiline alus neil seisuste kaotamise läbi on ära võetud ja nende vahepiirid on koguni segamini läinud, meie tsiiviilõiguse kõige suuremaks puuduseks, mis tegelikus elus sagedasti äravõitmata raskusi valmistab ja suuri segadusi sünnitab. Selle pahe kiire kõrvaldamine peaks olema üks meie peafilosofiaalsetest tsiiviilõiguse läbivaatamise korral.

Suur Wene revolutsioon tõi enesega kaasa suured muutused mitte üksnes poliitilises elus, vaid ka kodanlikes elus. Põhimõtted, mille peale oli rajatud terve senine seltskondlik kord, mis olid läbi viidud sihikindlalt kõigist meie tsiiviilõiguse instituutidest, on kõrvale heidetud ja asemele seatud uued põhimõtted, mis endistele sagedasti risti vastu käivad. Iseenesest arusaadav, et see meid kohustab vastavad parandused tegema ka tsiiviilõiguses. Kirikul oli meie riigielus Wene ajal väga suur tähtsus. Palju tsiiviilõiguslisi küsimusi oli täielikult antud kirikuvõimude otsustada, kes toimeatasid oma usutunnistuse kiriku seaduste järele. Esimesel kohal seisab siin selts-

kondlikus elus kõige suurema tähtsusega abielu-instituut. Ehk abielu-instituut oma sisu järele küll täielikult tsiviilõiguse alla kuulub, ei sisalda meie tsiviilõigus eneses siiski mingisuguseid määrusi abielude sõlmimise, nende maksusetaks tunnistamise ja lahutamise kohta, peale määruste, mis käivad lahutamise ja maksusetaks tunnistamise varandusliste tagajärgede kohta, vaid jätab nende küsimuste normeerimise täielikult vastavate usutunnistuste kiriku seaduste hoolde. Sellel asjaolul on palju halbusi. Kirikuseaduste määrused ei vasta sagedasti mitte tegeliku elu nõuetele. Igal usutunnistusel on oma isemäärused, mis üksteisega sugugi kokku ei käi ja palju segadusi sünnitavad. Meie oleme oma Põhiseaduses maksma pannud põhimõtte, mille järele kirik oma senise poliitilise mõju ja tähtsuse on kaotanud; ta on edasi kestma jäänud ainult veel kui usklike kodanikkude eraorganisatsioon nende usuliste tunnete rahuldamiseks. Arusaadav sellepärast, et senine kord, kus tähtsate tsiviilõigusliste küsimuste normeerimine oli jäetud kiriku-seaduste hoolde, mitte enam kauemini edasi ei tohi kesta, vaid tulevad tsiviilõiguses välja töötada ja maksma panna uued ühised määrused abielu sõlmimise, tühistamise ja lahutamise kohta kõikide kodanikkude jaoks, nende usutunnistuse peale vaatamata. Ühtlasi tuleb ära võtta kiriklike asutustelt kõik asjatoimetuse abielu tühistamise ja lahutamise asjus ja anda see toimetuse tsiviilkohtute kätte, kuna abielude, samuti ka sündimiste ja suremiste registreerimiseks sisse seada tuleb sellekohased tsiviilsed registreerimisasutused. Uute määruste väljatöötamisel tuleb arvesse võtta muidugi ka senini maksev kord, millega rahvas juba on enam-vähem harjunud, kuid senini maksvas korras tuleb ette võtta terve rida parandusi, mis väljakutsutud tegeliku elu nõuetest. Nii näit.

tuleb ära jätta kõik senised mõtteta kitsendused ja takistused abielu lahutamise asjus, sest ei ole mingit mõtet püüda sunni-abinõudega abielu koos hoida, kuna ometi huvitatud pooled on jõudnud kindlale arusaamisele, et nemad kokku ei sünni ja koosolemine on neile sellepärast muutunud lihtsalt piinaks.

Meie tsiviilõiguses on sihikindlalt läbiviidud põhimõtte, mille järele meie naiskodanikkude õigused on väga piiratud ka kodanlikes elus. Säärane seisukord oli mõeldav senikaua, kui meie naiskodanikkudel puudusid poliitilised õigused. Meie oleme aga oma naiskodanikud tunnistanud poliitiliselt kõigiti täisõiguslisteks ja meeskodanikkudega üheõiguslisteks. Sellepärast on arusaadav, et ka kodanlikes elus mitte enam kauemini ei või edasi kesta senine kord, mille järele täisealised naiskodanikud kõik oma eluaeg oma abielumeeste eestkoste all peavad seisma ja iseseisvalt, ilma abielumeheta, midagi ei tohi ette võtta. Meeste hooldekanne oma abielu-naiste kohta tuleb ära kaotada ja naised tunnistada täisõiguslisteks ka kodanlikes elus. Samuti tuleb ära kaotada kõik kitsendused naiskodanikkude pärimisõigustes, mis mitmes meie territoriaalõiguses ikka veel edasi kestvad ja praegusel ajal iseäranis ülekohtused tunduvad.

Varandusliste vahetõrgete asjas abikaasade vahel pakub meie tsiviilõigus väga kirjut pilti. Siin on maksusel väga mitmesugused süsteemid, algades täieliku ühise varandusega Lüvimaa linnaõiguse järele. See mitmekesisus tuleks tingimata ära kaotada ja luua üks ühine normaal tüüp, mis alati maksev oleks, kui poolte vahel ei ole tehtud abielulepingut, kuna lepingu põhjal pooled õigustatud oleksid ka praegusi vahetõrgete omale alale jätma, kui nad nendest ei peaks lahkuda tahtma. Missugune see normaaltüüp peaks olema, selle üle tuleks muidugi pikemalt järele kaa-

luda. Minu arvamise järele ei tuleks selleks igatahes mitte valida ühist varandust abikaasade vahel. See normaal-tüüp võiks olla kas täielik lahus varandus või mõnesugune ajutine, abielu kestuse ajaks määratud ühine varanduse valitsemine ja kasutamine (Verwaltungsgemeinschaft), umbes nõnda, nagu see on maksev Helweetsia uue tsiviilkoodeksi järele, millele kaunis ligidal seisavad meie maaõigused.

Üks kõige puudulikumatest meie tsiviilõiguse osadest on kahtlemata tema pärimisõigus. Kõik territoriaalõigused lähevad siin üksteisest lahku. Ühiseid normisid on koguni vähe. Territoriaalõigused põhjenevad siin osalt Germaani, osalt Rooma õiguse peal, mis omavahel paljudes küsimustes põhimõtteliselt lahku lähevad, mispärast ka meie territoriaalõigustel sagedasti sisuline ühtlus puudub. Mitme territoriaalõiguse järele on naispärijate õigused kitsendatud võrdlemisi meespärijatega, mis ei vasta enam praeguse aja nõuetele. Abikaasade õigused on enamasti ühesugused, selle peale vaatamata, kas on neil kaaspärijateks surnud abikaasa ligemad sugulased või koguni kaugelt sugulased. Seda ei saa mitte õigeks tunnistada. Testamentide asjus on vorminõuded viidud üksikutel kordadel liiga kaugele, nõnda, et neil nõudeil ei ole enam arusaadavat põhjendest; teistel juhtumustel aga on vorminõuded liiga nõrgad, nii näit. Rooma õiguse privileeeritud testamentide juures, mis meie aja elutingimustele enam ei vasta. Meie ajal ei ole enam arusaadavat põhjust vorminõuetes teha niisuguseid suuri vahesid. Meie rahvas on kõik kirjaoskaja. Suusõnalisel testamendil ei tohiks meie juures sellepärast enam aset olla; teisest küljest aga ei tohiks testamendi vorminõuded minna kaugemale, kui selleks on tõsine tarvidus. Me oleme seisused ära kaotanud ühes seisusliste ees- ja paheõigustega.

Meie tsiviilõiguses on aga need ees- ja paheõigused veel maha kustutatamata. Seisusliste õiguste hulgas on palju niisuguseid õigusi, mida tsiviilõigusest otseteed ei saa välja heita. Kõik need õigused tuleb võtta revideerimise alla ja nende maksvus tarvilisel korral laiendada kõigi kodanikkude peale.

Tõuseb küsimus, kuidas kõrvaldada kõiki eeltähendatud puudusi, iseäranis neid, mis meid tegelikus elus sagedasti väljapääsmata seisukorda seavad.

Siin on olemas mitu võimalust. Kõige radikaalsem oleks muidugi, kõik praegu maksvad tsiviilseadused kui puudulikud ja praeguse aja nõuetele ja uutele maksmapandud põhimõtetele mitte vastavad, kõrvale heita ja välja töötada ning maksuma panna koguni uus tsiviilkoodeks. Põhimõtteliselt oleks raske sellele vastu vaielda, kuid praktiliste kaalumiste tagajärjel peaksime siiski uue koodeksi väljatöötamisest loobuma. Loobumise peapõhjus seisab selles, et uue koodeksi kokkuseadmine ja tema läbiviimine meie Riigikogus tarvitaks tingimata palju aega, igatahes mitu head aastat. Meil on aga asjad tsiviilõiguse alal praegu nõnda sasis, et kuidagi võimalik ei ole nõnda kaua ootama jääda. Peale selle oleks küsitav, kas meil leiduks selleks praegusel ajal kohaseid vabasid jõudusid. Ei saa siin ka tähendamata jätta, et kuigi meie praegu maksval tsiviilõigusel palju puudusi on, siiski ei või salata, temas on ka rohkesti väärtuslist materjali, iseäranis nõudeõiguses ja osalt ka asiõiguses, missugused õigused mõlemad põhjenevad peasjalikult Rooma õiguse peal. Ei oleks sugugi õige, kui meie ühes puudustega selle väärtuslisegi osa ilma pikema jututa kõrvale heidaksime. Rahvas on maksva tsiviilõigusega juba ära harjunud, ta on kodanikkudele juba rohkem või vähem tuttav, kõik õiguslised vahekorrad kodanikkude vahel on kujunenud selle õiguse põhjal.

Oleks sellepärast suur eksisamm, kui tahaksime kõrvaldada ka need osad, millele meil ei ole midagi paremat asemele panna.

Mõnelt poolt on soovitatud, ainult talurahva-seadused, kui kõige puudulikud, ära muuta ja maksma panna kõikide kohta Balti Eraõigus 1864. a. praegusel kujul. Ka see ettepanek näitab minule olevat vastuvõetamatu. Tõsi, Balti Eraõigus seisab juriidiliselt ja õigustehniliselt palju kõrgemal kui talurahva-seadused. Keegi ei vaidle selle vastu, et meie talurahva-seadused väga puudulikud on, iseäranis oma tsiviilõiguslistes osades, mis eneses kujutavad väga puuduliku ja lohakalt kokku seatud konspekti meie maa-õigustest. Kuid siiski leian ma, et Balti Eraõiguse maksmapanemine kõikide kohta praegusel kujul ei oleks mitte otstarbekohane. Kõik Balti Eraõiguse pahed — ja neid on, nagu nägime, õige palju — jääksid alale. Juurde tuleksid aga veel uued pahed. Talurahva-seadused on küll väga puudulikult kokku seatud, siiski vastavad nad sisuliselt, võib olla, rohkem rahva laiemate ringkondade elunõuetele, iseäranis perekonna- ja päranduseõiguse osades, kui maa-õigus, mis on kokku seatud kitsama, privilegeeritud ringkonna elunõuete kohaselt. Siia juurde tuleb veel see asjaolu, et rahvas talurahva-seadustega on juba ära harjunud, ta on olemas rahva keeles, on seega rahvale kättesaadav.

Balti Eraõigus on oma eeltähendatud osades suurele rahva enamikule veel täiesti tundmata, ta on välja antud ainult võõras keeles, seega on rahval võimalus võetud temaga tutvuda. Ei oleks aga sugugi õige ja ei vastaks demokraatliku riigikorra nõuetele, kui me tahaksime panna maksma laiemate rahvaringkondade kohta suure tähtsusega seaduse, sealjuures aga rahvale ei anna võimalust selle seadusega tutvuda. Lõp-

peks, ettepaneku tegijad ise ei salga mitte, et Balti Eraõigusel on suured puudused; sellepärast tahavad nad teda maksma panna kõikide kohta ainult ajutiselt, kuni suudame omale välja töötada uue tsiviilkoodeksi. Seega, mõne aasta pärast oleks rahvas sunnitud uuesti tsiviilõigust muutma. Miski ei ole aga soovimatut, kui sage tsiviilõiguse muutmise. Õiguslised vahekorrad luuakse tsiviilõiguse põhjal kodanikkude vahel mitte tänase ja homse päeva peale, vaid kauaks ajaks ette. Muudame meie nüüd aluse, mille peale tähendatud vahekorrad on üles ehitatud, siis paneme sellega kõikuma ka need vahekorrad. See mõjub väga halvasti terve rahva majanduselu peale. Sellega ei taha ma mitte ütelda, et meie seal, kus tõsine tarvidus seda nõuab, reformisi ei peaks ette võtma. Ma ütlen ainult, et meie ilma kindla tarvitusega, ilma otstarbeta ei pea muudatusi tsiviilõiguse alal ette võtma, muudatusi, mis asja sugugi ei paranda.

Jääb järele kolmas, minu arvamise järele praegustel tingimustel ainuke õige tee meie tsiviilõiguse parandamiseks: Balti Eraõiguses tuleb läbi viia kiires korras hädatarvilised parandused, ta tuleb teha kättesaadavaks kõigele rahvale, teda välja andes riigikeeles, ja ühes sellega tuleb ta maksma panna kõigi Vabariigikodanikkude jaoks, kõrvaldades maksvuselt meie talurahva-seadused tsiviilõiguslistes osades, samuti ka Wene Tsiviilõiguse ja Wene Talurahva-õiguse Peetserimaal ja Narva tagusel maa-alal.

Ma ei salga mitte, kõigi nende paranduste läbiviimine Balti Eraõiguses, millest eespool räägitud, ei ole kerge asi. Perekonna- ja pärimisõigustes tuleks terved peatükid täiesti ümber töötada. Kuid parata ei ole siin midagi. Tahame meie omale saada tsiviilõiguse, mis vähegi vastaks meie elunõuetele, siis peame valmis olema ka teatavat vaeva oma peale võtma. Igatahes oleks

see ikkagi mitu korda kergem ülesanne kui koguni uue tsiviilkodeksi väljatöötamine.

Peaks aga siiski ka see töö meil ülejõu käima, siis oleks seesugusel korral veel üks abinõu olemas, kuidas omale kergema vaevaga saada tsiviilõigust, mis praeguse aja korralagedusega tsiviilõiguse alal võrreldes oleks ikkagi suur samm edasi. Seda abinõu soovitaksin ma tarvitusele võtta ainult hädakorral, s. o. kui teisiti ei suudeta parandusi tsiviilõiguses läbi viia. See abinõu seisab selles, et meie Balti Eraõiguse partikulaarõiguste hulgast välja valime ühe õiguse, mis kõige rohkem vastab meie elunõuetele, ja siis selle õiguse maksuma pane me kõikide meie kodanikkude kohta, teisi õigusi maksvuselt kõrvaldades. Enne tähendatud partikulaarõiguse makspanemist kõikide kohta peame temas läbi viima hädatarvilikud parandused, mis tingitud praeguse aja nõuetest ja meie põhiseaduses makspanandud põhimõtetest. Missugune partikulaarõigus selleks kõige kohasem oleks, selle üle tuleks muidugi põhjalikult järele kaaluda. Mina omalt poolt loeksin selleks kõige kohasemaks ühe meie maaõigustest. Omavahel ei lähe meie maaõigused mitte väga palju lahku, nõnda et valida võiks ühe või teise. Loeksin kohasemas Liivimaa maaõiguse.

On kõik parandused tehtud, siis oleks enne uue õiguse makspanemist kõikide kodanikkude kohta tingimata tarvilik, et meie tsiviilõigus, mis on üks kõige tähtsamatest õigustest riigis, tõlgitaks ja välja antaks riigikeeles ning seeläbi rahvale võimalus antaks uue õigusega tutvuda. Demokraatlikus riigis on see täiesti lubamata nähtus, kui me nõuame kodanikkudelt seaduste tundmise ja veeretame iga üksiku peale kõik vastutuse selle eest, mis seaduste mitte teadmine enesega kaasa toob, kuid teisest küljest ei võta meie tarvitusele kõiki

abinõusid selleks, et rahvale võimaldada seaduste tundmist.

J. Arro: Referendi väited ei ole vastuvõetavad, niipalju kui need perekonna-fideikommisside kohta käivad. On kahte liiki fideikommissi — aadeli ja üldine fideikommiss. Esimene tuleks laotada, teine mitte, sest muidu tuleks perekonda hävitama hakata. Sedasama tuleb ütelda ka pärandatava varanduse kohta käivatest normidest. Need normid on puudulikud ja tarvitavad parandust, kuid kaotada neid ei või.

J. Uluots: Üldiselt olen referendiga nõus. Kuid peale tema poolt etteõudud puuduste on veel palju teisi. Näituseks on Maaseadus palju norme tühistanud, ilma et vastav osa Balti Eraõigusest oleks ümber töötatud. Niisama tuleks töö- ja teenistuselepingut käsitavad normid ümber teha. Selgusetuks jäi referaadis, mismoodi võiks maksvat kodeksit muuta. See on väga raske töö. Talurahva-seadusi ei saa, näituseks, otsekohe maksvusetaks tunnistada. Petseri ja Narva taguse maa-ala kohta ei saa Balti Seaduste III köidet laiendada, enne kui kogukondlik maapidamine kaotatud. Referendi ettepanek läheb tegelikult uue kodeksi loomise peale välja, sest tema paranduste kavatsused tähendavad seda sisuliselt. Kas on see aga võimalik? Tsiviilseadustikkude kokkuseadmine on võtnud oma alla aastakümned ka seal, kus selleks soodsad eeltingimused olid. Meil aga puuduvad osalt jõud tsiviilseadustiku kokkuseadmiseks ja kohaste jõududel oleks vähe aega. Peale selle on normid, mis käsitavad päranduseasju, teenistuse- ja töölepingusse puutuvaid küsimusi ja abielu-poolte varanduslisi suhteid, osalt väljakujunemis-stadiumis. Selle pärast on kodifitseerimine väga raske. Kergem on läbi viia tsiviilseadustiku üksikute osade täiendamist või ümbertöötamist novellide abil. Sel teel

saaks ka rohkem ühendust alal hoida kiiresti liikuva eluga. Kodifikatsioon on otstarbekohane väljakristallunud vahekordade juures. Võrdluseks võiks võtta Rooma õiguse ajaloost preetori õiguse ja hilisemat Justinianusse kodifikatsiooni. Mõlemad olid võimalikud selleks ajaks kindlaks kujunenud ühiskondlikkude ja majandusliste suhete tõttu. Samuti on see harilikult sündinud mujal. Anglo-Germaani seadusandlus edeneb novellide kaudu võrdlemisi otstarbekohaselt. Tarvis jätkata seda tööd, mis alustatud esialgu perekonna- ja päranduse-õiguse reformimiseks. Maksev nõude-õigus on võrdlemisi rahuloldav ja ei tarvi kiiret üldist reformi. — Soovitab kõigi toodud väidete põhjal maksvate seaduste parandamist novellide kaudu.

J. Jakson: Osalt ühinen opponentidega. Kuid osalt on nende vastuväited arusaamatusest tekkinud. Hr. Arro kartus perekonna lõhkumise pärast on asjata, sest mingisugust säärast ettepanekut ma ei teinud. Perekonnafideikommissi ja päranduse väljaostu instituuti ei soovita ma kaotada, vaid neid tuleks kaalumise alla võtta parandamise otstarbeks. Ka hr. Uluotsa väited ei käi minu referaadi aluste vastu. Arvan siiski, et Narva-tagusel ja Petserimaal tuleks üldised tsiviilõiguse normid maksva panna. Edasi, ei ole ma uue koodeksi kokkuseadmise poolt rääkinud. Toetasin ainult maksvate seaduste parandamise mõtet. Kuidas parandusi teha, seda küsimust ma ei harutanud. Arvan siiski, et tsiviilõiguse parandamine on võimalik nii ühel kui teisel teel. Ka on tähtis seadusi riigikeeles välja anda. Kuid maksva koodeksi ümberpanek tema praeguses seisukorras oleks kahjulik. Igatahes tuleks seadusandlikul teel ära määrata, mis koodeksi normidest maksva on jäänud, mis jõu kaotanud. Peapuudus on praeguste seaduste mitmekesisuses, iseäranis perekonna- ja päranduse-õigu-

ses. Muu osa on väärtuslikum ja võiks peaaegu praegusel kujul maksva jääda.

J. Uluots: Soovitab edasi lükata teeside hääletamist, et kokkulepet luua üksikutes küsimustes.

A. Birk: Soovitab kokku seada redaktsioonikomisjoni kõigist referentidest ja oponentidest.

J. Arro: Soovitab teeside üle üksik-asjalikult läbi rääkida.

Karlson: Toetab hr. Birki ettepanekut ajapuuduse motiividel. Enamuse häälega otsustatakse redaktsioonikomisjon valida referentidest ja oponentidest; kokkukutsumine jäetakse referendi hooleks.

(Järgneb).

Mõned märkused uue Kriminaalseadustiku üldosa projekti kohta.

Endise Vene riigi uue Nuhtlusseadustiku ümbertöötamiseks Kohtuministeeriumi juures asutatud komisjon on ühe osa oma tööst — Kriminaalseadustiku üldosa — trükitult avaldanud. Selle järele võime juba otsustada, mis vaimu-laps tulevane Kriminaalseadustik Eestis saab olema.

Peab kohe tähendama, et käesoleval juhtumisel ei ole meil tegemist algupärase seadusprojektiga, vaid vana Kriminaalseadustiku meie ajanõuetele vastava parandamisega. Komisjonis ümbertöötatav Vene Kriminaalseadustik, mis 1902. a. välja antud, on aastakümnete jooksul mitmesuguste väliste mõjude all ja hoopis teises poliitilises õhkkonnas ning oma aja Kriminaal-õiguseteaduse vaimus kokkuseatud ja valmistatud, mille tõttu ta juba enne tema elluviimist osaliselt vananenud oli ja teda sellel kujul meie-aja oludele mitmes suhtes täiesti vastuvõtmatuks tuli lugeda. Nimetatud komisjoni

ülesanne seisis selles, et mainitud puudusi 1903. a. Kriminaalseadustikust kõrvaldada, temas ajakohased, meie ühiskondlise elu nõuetele vastavad parandused ette võtta ja seadustik eesti keelde tõlkida. Ainult sellest seisukohast välja minnes tuleb komisjoni tööd arvustada ja hinnata.

Ülesanne, mis komisjoni peale on pandud, ei ole mitte kerge, sest vana kriminaalseadustiku paikamine ja lappimine, mis iseenesest terve üksuse moodustab ja oma politikat ning ühiskondlikku vaimu väljendab, mis meile tõesti võõraks jäänud, on mõnest küljest palju raskem kui päris uue seadustiku valmistamine. Kui ühe koha uue määrusega paikad, võib teisest kohast ühtlus kogu seadustikus rebeneda ja vastolud tekkida, mille tõttu terve seadustik ebaväärtuslikuks võib saada.

Käesoleval juhtumisel pean aga kõige pealt tähendama, et komisjon oma raske ja suure ülesandega võrdlemisi hästi valmis on saanud. Tööd on komisjon kiires korras teinud; lühikese aja jooksul on suudetud Kriminaalseadustiku üldosa ümber töötada ja trükkis avaldada.

Uut Kriminaalseadustikku tuleb tervitada kui seadust, mis eesti keeles on kirjutatud ja mis rahvahulkadele seeläbi kättesaadavaks on tehtud, mis aastasadade jooksul neile kättesaamatu olnud. Selleks on aga komisjon oma poolt mõjuvalt kaasa aidanud selle poolest, et kõigiti on püütud seaduse määrusi kõigile arusaadavalt ja lihtsalt kirjutada. Ka teatav keeleline ühtlus on üksikute oskussõnade tarvitamises läbi viidud, välja arvatud mõned üksikud oskussõnad, mis on ebaõnnestunud, mille juurde pärastpoole tagasi pööran. Niisamuti kiiduväärt on komisjoni teos oma lühiduse poolest. Terve Kriminaalseadustiku üldosa on 73 artiklisse ära mahutatud.

Ka sisuliselt on püüdnud komisjon enam-vähem vastu tulla. Vanadest vaadetest ja põhimõtetest on paljud koli-

kambrisse heidetud ning mitmed põhimõttelised meie aja Kriminaalseadusele ja meie elunõuetele vastavad muudatused omaks tunnistatud. Näituseks on IV. peatükis § 27—32 karistuse kandmisest tingimisi vabastamine ette nähtud ja V. peatükis §§ 33—39 enne tähtaega tingimisi vabastamine arvesse võetud, mida kriminaalpolitiliselt seisukohalt täiesti vastuvõetavaks tuleb lugeda. Karistusi on komisjon püüdnud meie praegustele vangimaja-oludele vastavalt liigitada, kuid kahjuks on see osa Kriminaalseadustikku üldosa eelnõust kõige vähem õnnestunud. Siin paistab välja, et komisjon on liiga palju praeguste meie vangimajade seisukorraga rehkendanud ja reaalsed olud oma seadusemääruste aluseks võtnud, aga praeguseaja seaduse nõuded ning mõisted pea hoopis kõrvale jätnud.

Just karistuse mõiste määramise ja karistuste liigitamise poolest oli Vene Nuhtluseseadustik ajast maha jäänud, kuid komisjon on sellegi peale vaatamata liig palju vanale truuks jäänud ja meie aja kriminaal-õiguseaduse poolt tõestatud põhimõtted kõrvale jätnud ning paljudest tarvilistest uuendustest loobunud.

Karistusesüsteemi aluseks oli 1903. a. Vene Kriminaalseadustikus võetud tasu mõiste (Vergeltung). Karistus pidi kättemaksmiseks, tasumiseks kurjategijale olema tehtud kuritöö eest. Karistuses nähti riiklikku kättemaksmist kurjategijale. Sellest seisukohast välja minnes püüti karistuse raskust määrata vastavalt kordasaadetud kuritöö suurusele.

Meie aja kriminaal-õigusteadlased on suurema osa tasu mõiste karistuses ebaõigeaks tunnistanud ja leiavad, et karistus peab ühtlasi ka kasvatuse-abinõuks olema ja teiseks peab karistuse läbi püütava parandamata kurjategijaid ühiskonnast kõrvaldada, eemaldada. Kui praeguse aja Kriminaalseadustikkude projekte vaadata, mis Lääne-Euroopa vanas kultuuririikides valmistatakse, näituseks Ita-

lias 1921. a. ja Saksamaal 1919. a., kui ka ilmasõja tagajärjel uuesti tekkinud rahvariikides, näituseks Tšecho-Slovakkias 1921. a., siis leiame, et seaduseandjad pearõhku on pööranud just kurjategijate kasvatamise printsiibi ja kurjategijate eemaldamise peale, ja õieti vähesel määral on tasu põhimõtte maksma jäetud (Itaalia projektis pea mitte sugugi). Ainult meie naabrid lätlased olid oma karistusesüsteemiga just vastupidisele seisukohale asunud ja oma Kriminaalseadustiku eelnõus isegi teatavad piinamisabinõud, ketid jalgu, tarvitusele võtnud.

Tasu põhimõtte ei ole ka meie Kriminaalseaduse projektis enam puhtakujuliselt püsima jäänud, vaid komisjon on tarviliseks leidnud sellest lahkuda ja tasu kõrvale asendanud kasvatusprintsiibi, mis avaldub projekti 4. peatükis, kus karistuse kandmisest tingimisi vabastamine ette on nähtud, ja 5. peatükis, mis käsitab enne tähtaega tingimisi vabastamist. Sama põhimõtte on aset leidnud ka neis määrustes, mis alaealiste kurjategijate kohta käivad. Art. 27. üteldakse, et „vangimaja mitte üle ühe aasta ilma §§ 18 ja 19 ettenähtud õiguste kaotuseta, samuti ka aresti mitte üle ühe aasta või arest rahatrahvi vahetuseks mõistetuid võidakse karistuse kandmisest tingimisi vabastada, kui nad varemalt sunnitööga või vangimajaga karistatud ei ole ja kui see kohtu arvamise järele süüdlaste parandusele viib, nõnda et nad edaspidi kuritegevusele enam ei andu.“ Katseajaks tingimisi vabastatule võib kohus katseajajärgu 1—3 aastat määrata (§ 28). Siin on meil tegemist puhta kasvatuspõhimõttega — ja tasu küsimus tehtud kuriteo eest on hoopis kõrvale jäänud. Seaduse vastu rasket eksijat püüab seadus veel õigele teele juhatada ja teda temale tingimisi määratud karistuse hirmutusel tulevastest kuritöödest eemale hoida, ilma et tema tarvitseks esimest korda kordasaadetud kuritöö eest kohe karistust kanda.

Selle põhimõtte elluviimisega vähendatakse aga ühtlasi ka üks kõige suurematest puudustest uues Kriminaalseadustikus: lühikeseajaliste vangistuste tarvitusele võtmine.

Kriminaal-seadus kui ka tegelik elu on lühikeseajalised vangistused hukka mõistnud, sest väga paljudel juhtumistel ei ole see karistus mitte kasu, vaid otse kahju toonud, sest karistatava kasvatusesest ja tema kahjutukstegemisest ei või siin juttugi olla, ja kui hirmutus-abinõu on ta vilets. Kuid teisest küljest mõjub lühikeseajaline vangistus otse halvavalt ühiskonna liikmete ja kogu ühiskonna peale, nürindab autunnet, võimaldab juhuslistel seadusest üleastujatel koosviibimist vilunud kurjategijatega, mis esimestele pahatihti saatuslikuks võib saada ja neid jäädavalt kurjategijate leeri läkitada. Just lühikest aega vangikojas istunute hulgast võrsuvad, nagu statistika näitab, suurearvuliselt taaslangejad kuritegijad — retsidivistid.

Juba 1885. a. tunnistati rahvusvahelisel Kriminallistide kongressil Itaalias lühikeseajaline vangistus alaväärtuslikeks kuritegevuse vastu võitlemise abinõuks, ära nähes, et see hoopis teist vilja kannab, kui temast loodeti. Praegusel kriminaalõiguse reformide ajajärgul, kui seda nii võib ütelda, on seadusandlus Lääne-Euroopas kõigiti püüdnud lühikeseajalist vangistust Kriminaalseadustikkude projektidest kui kõlbamatut karistuse-abinõu kõrvaldada, selle asemele paigutades või tarvitusele võttes töömajasid, karistuse kandmisest tingimisi vabastamist ja eraldi rahatrahvi.

Meie komisjoni Kriminaalseadustiku projekt aga on selles suhtes eelnimetatud Kriminaalseadustikkude projektitest, isegi Lääne-Euroopas maksvatest Kriminaalseadustikkudest (Norra) liiga palju maha jäänud. Lühikeseajaline vangistus, türm ja arest on projekti üldosas karistusredelil esimesele kohale määratud ja

paigutatud, ilma et kohtule oleks võimaldatud neid väga paljudel juhtumistel teiste seaduses ettenähtud karistuse-abinõude vastu vahetada, väljaarvatud eelpool-tähendatud karistuse kandmisest tingimisi vabastamine.

Lühikeseajalise vangistuse kõrvaldamiseks, mis meie vang- ja arestimajade praeguste olude juures kuritegevuse peale iseäranis halba mõju avaldab, oleks tingimata ajakohane ja kasulik rahatrahvi tarvitusele võtta kõigepealt aresti asemel. Ainult neil juhtumistel, kus süüdlane ei suuda rahatrahvi ära tasuda ja tööga ei taha seda tasa teenida, tuleks arest kui viimne häda-abinõu tarvitusele võtta. Järjekult peaks kõige väärtegade eest rahatrahv normaalseks karistuseks olema ja arest ainult asekaristuseks. Isegi lühikeseajalise türmi asemel, mis süüdlasele väärtegade eest seaduse järele määratakse, võiks rahatrahv olla. Selle juures peaks aga kohtule laialdane võimalus antama rahatrahvi määrata enam-vähem vastavalt süüdlase või kohtualuse varanduslikule seisukorrale. Igatahes oleks seltskond selle läbi kaitstud sellest halvast mõjust, mida lühikeseajaline vangistus avaldab.

Peale selle oleks veel väga soovitatav rahatrahvi tarvitusele võtta rööbiti vangistusega neil juhtumistel, kus kurjategija on kuritöö kas saagihimu või omakasu-püüde pärast toime pannud.

Ka tuleks tingimata karistuse liiki üles võtta töömajad nende jaoks, kes laiskuse pärast ehk jälle töö põlgamise pärast kuritegevusele anduvad.

Nende eeltähendatud, ajanõuetele vastavate muudatuste läbi ei halveneks meie Kriminaalseadustik oma süsteemis, sisuliselt saaks ta meie oludes palju vastu võetavamaks.

Kui üksikasjaliselt Kriminaalseadustiku üldosa projekti vaadelda, siis paistavad silma järgmised puudused, mis parandada tuleks.

Kõige pealt ei ole keeleliselt õige tarvitusele võtta kuritööde üldmõiste määramiseks sõna „süütegu,“ mis peab vastama venekeelsele sõnale „преступное дѣяніе“. See on keeleliselt lubatamatu. Tartu õigusteadlaste Seltsi juures asuv oskussõnade komisjon heitis sõna „süütegu“ oskussõnade hulgast hoopis välja ja ei leidnud seda mitte võimalikuks tarvitusele jätta. Süüdi võib küll inimene olla, aga süüdi teha keegi ei saa. Õigem oleks siin tarvitusele võtta sõna „üleastumine“, mida aga komisjon kahjuks on tarvitanud venekeelse sõna „проступок“ asemel. Kuid ka see ei ole õnnestanud. Eesti keeles on „üleastumine“ hoopis laiemamõtteline oskussõna kui „проступок“ vene keeles. Siin oleks palju sündsam sõna „väärtegu“. Selle sõnaga oleks vastava seadusest üleastumise mõiste palju paremini ja arusaadavamalt karakteriseeritud. Ka oskussõnade komisjon on sellele seisukohale asunud. Sõna „aegumine“ on ära vahetatud iganemisega. Need oleksid aga väikesed redaktsioonilised parandused, mis sisu kohta ei käi.

Sisuliselt tuleks esimene artikkel projektis täiendada, kindlasti ja selgesti ära tähendada, et seadusel ei ole tagasiulatavat jõudu. Nimelt tuleks mainitud artiklite juurde lisada: hiljemini väljaantud seadused võetakse tarvitusele ainult siis, kui see süüdlasele kasulik on“. Seega oleks õigejooneliselt põhimõte maksmata pandud: nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege. Ülevahtavalt 1 artikli täiendusega kõrvalduks ühtlasi ka art. 11 oma kasuistilise iseloomuga. Art. 11 (Vene uues Nuhtlusseaduses art. 14) on õieti kompromissi põhjal kahe üksteisele risti vastukäiva väite kokkuleppel sündinud, kusjuures on püütud põhimõtet läbi viia, et igal juhtumisel kohtumõistmisel maksvat seadust tarvitataks selle peale vaatamata, kas see maksev oli ka kuritöö kordasaatmisel või mitte, kuna endise seadusega tuleks aga

ainult rehkendada karistuse suuruse määramise suhtes neil juhtumistel, kus endises Kriminaalseadustikus, mis teatava kuritöö toimepanemise ajal maksis, vähem karistus oli ette nähtud kui pärastises seaduses, mis toimiv on kohtumõistmise ajal. Siin ei ole mitte ära tähendatud, mis kohus peaks arvesse võtma, kas endises, äramuudetud seaduses ettenähtud karistuse ülem- või alammäära. Teiseks, komisjoni poolt esitatud karistuste liigitamise korral tekiks veel rohkem segadusi ja arusaamatusi, sest raske on kohut otsustada, mis on kergem karistus, kas mõni nädal tärmi või aastate pikkune arest, sest mõlemad karistused on juba oma iseloomu poolest täiesti teised. Ilmaaegu oleks ka eraldi ära tähendada karistatavust kõrvaldav aegumise tähtaeg, sest see on juba iseenesest mõistetav, et lühem aegumise tähtaeg süüdlasele kasulikumaks tuleb lugeda kui pikem.

III. peatükis art. 12 tähendatakse, et „surmanuhtlus saadetakse täide poomise läbi“. Minu arvates on komisjon surmamise poomise läbi asjata üles võtnud. Siin oleks küll pidanud mahalaskmise juurde jääma. Poomine tuleb rahvaste keskaega meelde ja eraldi meile orja-aega, kus poomine õige moodsaks karistuseks oli orjade suhtes. Teiseks on poomine palju toorem ning metsikum kui mahalaskmine ja teatavate tseremoniidega seotud, mis kõik ühiskonna peale palju halvemat mõju avaldavad kui mahalaskmine. Ka ei ole iseenesest poomissurm karistusealusele, nagu teadus seda tõendab, iseenesest mitte kergem kui mahalaskmine.

§ 14 tähendatakse: „vangimaja mõistetuid peetakse kinni ühisingistuses“. Sellega loobub siis seadus üksikvangistusest. See komisjoni seisukoht ei ole mitte õige, kui me tahame, et vangimaja mitte üksi hirmutuse-abinõu ei oleks, vaid ka kasvatavalt kurjategijate

peale peab mõjuma, mis seisukoha ka komisjon ise on omaks võtnud, enne tähtaega tingimisi vabastamist tarvilikuks tunnistades nende kohta, kes ennast vangimajas kiiduväärt üleval peavad (§ 33, 34), siis ei saa kuidagi lubada, et üksikvangistust olemas ei ole. Just progressiivse karistuse süsteem on näidanud, et kurjategijate liigitamine klassidesse ja üksikute eraldamine tingimata tarvilik on. Kahtlemata tuleb ka meil selle juurde tulevikus üle minna. § 14 tuleks täiendada: „peetakse kinni vangimajas üksikult ja ühisinguses“.

Mis puutub arestikaristusse sel määral, nagu see art 15 ette on nähtud — ühest päevast kuni kuue aastani, siis on see täiesti ebaloomulik. Kõige pealt jääb minule täiesti arusaamatuks, mis tahtakse pikaajalise arestiga kätte saada. Oma motiivide üldosas tehtud muudatuste kohta tähendab komisjon, et „aresti on kokku liidetud endine arest 1 päevast kuni kuue kuuni ja endine kindlus 2 nädalast kuni kuue aastani,“ jätab aga selgitamata, kas säärane pikaajaline arestikaristus ka ühiskonna elunõuetele vastab ja mis eesmärki tahetakse komisjoni arusaamise järele selle läbi kätte saada. Aresti loetakse komisjoni enese poolt üheks kergemaks karistuseks, mis ainult väärtegade eest süüdlasele määratakse, ja aresti peale on vaadatud alati kui teatava hirmutuse-abinõu peale, mis väärtegade ja politseimääruste rikkumise puhul tarvitusele võetakse. Sellest seisukosast välja minnes võib siis ainult lähikeseajalisest arestist juttu olla. Norra Kriminaalseadustikus, 1908. a. ja Saksa kriminaalseadustiku projektis 1919. a. vaadatakse aresti kui ühe karistuse peale, mida ainult siis tarvitusele võib võtta, kui süüdlane rahatrahvi ei suuda maksta ja seda ei taha tasa teenida. Meie komisjon aga asub vastupidisele seisukohale ja tunnistab pika-ajalise aresti tarvilikuks. Art. 65 p. 4 järele võidakse seda kuni

kaheksa aastani pikendada. Põhimõtteliselt on säärane pika-ajaline arest meie oludes täiesti vastuvõetamata. Sel kujul, nagu komisjon soovib, kaotaks arest täiesti oma mõtte, mis tal kultuuririikides maksvates seadustes seni on olnud ja mis kujul teda kriminaal-õiguseteadus kui teatavat karistust on tunnistanud. Teiseks puuduvad meil täielikult vastavad arestimajad, kus inimest aastate kaupa võidakse kinni pidada. Kolmandaks ei või aresti kui niisugust poliitiliste kurjategijate ega teiste vastu tarvitusele võtta kui eemaldamisabinõu (Bewahrung), sest säherdusel korral peaks ka aresti iseloom hoopis teiseks muudetama, kui ta praegu on, mida aga komisjoni poolt valmistatud projektist kahjuks mitte näha ei ole. Võib ju kindlust arestiks nimetada, kuid siis peaks aga vastavalt tema sisu muudetama. Aresti sisemine kord on aga täiesti muutmata jäänud. Sellegi peale vaatamata leiab komisjon võimalikuks „ühiselt arestimajades kinni pidada“ isikuid, kes sinna ulakuse või mõne väikese väärteo pärast mõneks päevaks on sattunud, isikutega, kes aresti on määratud kaheksaks aastaks poliitilistel või mõnedel teistel põhjustel. Seesugune seisukord on kriminaalpoliitilisest vaatekohast täiesti lubatamata. Ei või ometi heaks kiita, et isikud, kes poliitiliste vaadete või duelli pärast arestimajasse asetatakse, peaksid aastate kaupa uulitsa pealt koristatud hulgustega või joomaritega üheskoos istuma. Sellepärast tuleks nende kuritööde kohta, kus enne vene seaduses kindlustust ette oli nähtud, ise liik karistusi ära tähendada. Arest jäägu lühikeseajaliseks karistuseks ja mitte mingil tingimusel üle ühe aasta. Järjekult peaks § 15 ära tähendatama, et arest määratakse ühest päevast kuni ühe aastani, kusjuures arestimõistetuid peetakse kinni arestimajades üksikult või ühiselt.

Rahatrahvi suhtes on komisjoni samale seisukohale jäänud, mille peal tuges Vene

Kriminaalseadustik. Eespool äratähendatud põhimõtteid arvesse võttes peaksid seaduseandjad ka siin vanast lahkuma ja sellele seisukohale asuma, et rahatrahv määrataks normaalkaristusena kõigi väärtegude eest, kus karistusena oleks ette nähtud arest ja teatavatel juhtumistel lühikeseajaline türm. Peale selle oleks tarvilik rööbiti vangistusega rahatrahv maksvaks tunnistada kõigil neil juhtumistel, kus kuritöö on korda saadetud saagihimu pärast. Selle juures oleks aga soovitav ja tarvilik, et rahatrahvi määramine sünniks proportsionaalselt ja enam-vähem vastavalt süüdlase varanduslisele seisukohale. Siin tuleks seaduses ära määrata ainult rahatrahvi ülemmäär, mis meie oludes võiks 500.000 margani ulatuda. Rahatrahvi maksmine peaks aga sunduslik olema süüdimõistetule, aga mitte fakultatiivne, s. o. mitte süüdlase vabalt valikul sõltuv, nagu see projektis § 60 ette on nähtud, mille pärast mainitud art. vastavalt tuleks parandada.

Karistuse kandmisest tingimisi vabastamise asjus peatükk IV. art. 27 ei ole mitte ära tähendatud, et kohus võiks seda määrust tarvitada neil juhtumistel, kus tegemist on erasüüdistusega. Praegune kohtupraktis ei ole selles veel kindlat seisukohta võtnud, vaid on vastupidistele seisukohtadele asunud. Et sellest üle saada, oleks soovitav, et mainitud art. otsekohe ja selgesti oleks ära tähendatud, et kohus võib erasüüdistuse korral ka eelnimetatud määrust tarvitada, sest ei ole mingit põhjust selles suhtes erasüüdistusele eesõigustatud seisukohta anda.

Art. 36 tähendatakse, et „kui enne tähtaega tingimisi vabastatu katseaja kestel uue süüteo korda saadab, mille eest aresti või rahatrahvile mõistetakse, siis võib kohus ühes sellega ka endise karistuse kandmata jäänud osa täitmisele pöörata, kokkuarvamise määruste järele.“ See seadusemäärus oma ülemalesitatud osas on liiga drakooniline. Väikese väär-

teo eest, mis mõnekümne margalise rahatrahviga karistatav on, võib kohus katsealust isikut aastateks või koguni eluajaks uuesti vangimajasse või sunnitööle saata. Siin on kohtule piiramata vabadus ja volitus antud süüdlase saatust otsustada. Teiseks esineb siin mõttetu kartus, mida kuidagi ei saa heaks kiita ja põhjendada. Sellepärast tuleks viimane osa mainitud art. ära muuta.

K. Grau.

Kaubandus-tööstuslike ettevõtete aktsiate õiguste kaitses Eestis.

Praegusel ajal on täiel määral selgunud, et suur osa ja mõnel juhtumisel ka suurem jagu enne 1917. a. Eestis tegutsenud osatühingute aktsiaid on kas hävitatud või nende omanikudele kättesaamatud, ehk jälle, olles ühel või teisel teel säärase rekviireeritud, konfiskeeritud või peidetud aktsiate hoiukohtadest kõrvale toimetatud, liiguvad ringi ostu-müügi objektidena. Nende aktsiaseltside seisukord finantsõiguslikes suhtes on täiesti ebanormaalne. Nendel peab olema seaduslik juhatus, kes peaks tegutsema ettevõtte ja omanikkude otsekohestes huvides, nad peaksid välja andma uusi aktsiaid, ellu viima kiireid tähtsaid ja olulisi ettevõtteid. Kõike seda on aga paraku võimatu teha seni, kui aktsiate küsimus pole reguleeritud.

Neis tingimuses omandavad kardinaalse tähtsuse küsimused: esmalt põhimõtteline juriidiline — mainitud aktsiate õiguste kaitses ja teiseks, finantsiaalne praktiline — terve rea praktiliste küsimuste reguleerimine niihästi ettevõtte kui ka nende osanikkude huvi vallas, kellelt aktsiad on konfiskeeritud, kellel nad kaotsi läinud või kellel nad üldse kätte saadavuse piirkonnas pole. Need küsimused on üksikasjaliselt järgmised:

1. Dividendi saamise õigus;
2. Õigus uute lisa-aktsiate väljalaskest osa võtta;
3. Õigus peakoosolekuist osa võtta;
4. Õigus lisa-aktsiate väljalaskest osa võtta eritingimustel.

Tuleb silmas pidada, et väärtpaberid, eriti niisugused, mis ettenäitajale, s. o. nimeta, välja antud, on algusest peale liikumisele määratud. Kuna nimeliste aktsiate seaduslikku omanikku kerge on kindlaks määrata dokumendi enese põhjal, ei saa seda öelda nimetute aktsiate kohta. Kui veel arvesse võtta, et ühtliiki väärtpaberid ilmuvad turule massiliselt, siis on arusaadav, mäherdusi raskusi valmistab järel uurimine, missugusel teel üks või teine väärtpaber tema valdaja omaks on saanud.

Lääne-Euroopa kaubanduslik ilm, tundes neidsamu raskusi on kõrvaldanud vindikatsiooni¹⁾ nimeta väärtpaberite suhtes veel suuremal määral kui see tarvilusel liikuvate asjade, s. o. kaupade kohta kitsamas mõttes. Väärtpaberite seadusepärane omandamine kindlustab nende omajate iga nõudmise vastu omaniku poolt isegi sel juhtumisel, kui nad olid röövitud või leitud, see on, juhtumistel, kus seaduseandlus asub liikuva asja kohta kindlal vindikatsioonprintsibil. Iga paberil lasuv asiõigusline, omandus- või pandiõiguslik kohustus kaotab oma jõu seadusepärase omaja suhtes. Säärased on Shershenevitsh'i järele kõigi Lääne-Euroopa seadusandluste seisukohad (Wrld. Prantsuse Kodanl. Kodeksi §§ 2279 ja 2280; Saksa Kodanl. Kod. §932, 935 ja Kaub. Kod. §§ 228 ja 367, Itaalia Kaub. § 57; Shveitsi Obligatsiooni õiguse §§ 207, 208, Austria Kodanl. Kod. §§ 367—371 j.).

Hoopis teist laadi on küsimus nimeta aktsiate õiguste restaureerimise kohta nende kadumise ehk hävimise puhul.

¹⁾ Esialgse omaniku õigus leidmise korral tagasi nõuda Wrld. Rooma õiguse norm: „ubi rem meam invento, ibi vindico“.

Oluliselt on siin õigus lähedalt seotud dokumendiga: viimast kaotades kaotab aktsionär ka õiguse. Ainult dokumendi, kui teise isiku poolt ebaõiglaselt omandatud asja, tagasisaamine annab kaotatud õigused tagasi. Seaduseandja ülesanne on leida niisugune kaotatud väärt-paberite õiguste jaluleseadmise viis, mis ei tooks kahju ettevõttele ja kaitseks ka seadusepärast väärt-paberi omandanute huvisid¹⁾. Ses suhtes teenib tähelepanu Prantsuse seadus 15 juunisi 1872, mis osaliselt muudetud seadusega 8. aprillist 1902. Kui see seadus on keerule, siis peab tunnistama, et see ole-
neb küsimuse raskusest.

Aksia kaotanu teeb kaks teadaannet: ühe börsimaaklerite sündikaadile Pariisis, mille sihiks on ära hoida kadunud aksia ostu-müüki börsil, teise — osaühisuse juhatusel, et seisma panna dividendi ja amortisatsiooni puhul ka kapitali väljamaksmist ettenäitajale. Börs kuulutab eri-ajakirjas (Bulletin des oppositions), täpselt teatades aksia numbrit ja hinna. Aksia kaotamisest teadaandja võib arvelda dividendi saamisega ka edaspidi järgmistel asjaoludel: a) kui keegi pole annud vastulauset kaotamise kuulutuse peale; b) kui teadaande avaldamisest on möödunud vähemalt üks aasta; c) kui möödunud on vähemalt kaks osakasu väljamaksu tähtpäeva; d) kui kaotusest teatanul on kohtu esimehelt luba dividendi saamiseks, mis välja antakse, kui kohtule on esitatud uskumiseväärilised tõendused kaotamise üle; e) kui on sisse makstud kindlustus väljaantava dividendi

¹⁾ Shveitsi „Code des obligations“ art 858 järele ei kuulu amortisatsioonile pangapiletid ja muud sarnased ettenäitaja peale väljaantud väärt-paberid mis a vue makstavad.

Itaalia seaduste järele ei saa väärt-paberite omanik, kellel viimased kadunud ehk röövitud, duplikaatide väljaandmist nõuda. See reegel ei maksa ainult tshekkide ja hoiuraamatute kohta ning veel mõnel erandjuhtumisel.

suuruses juhtumiseks, et rahuldada seadusepärast aksia omandanu nõudmis-õigust. Dividendi saamise kõrval võib aksia kaotanu huvitatud olla dokumendi enese uuestusest kas või võõranduse mõttes. Uue aksia saamine kaotatu asemel on võimalik: a) mitte vähem kui 2 aasta möödumisel teadaande silmapilgust; b) kui sama aja jooksul pole vaidlust tõstetud kaotatud aksia pärast; c) kui on tasutud kõik kulud duplikaadi valmistamiseks; d) kui ülemal mainitud eriajakirjas on kuulutatud väljaantava duplikaadi number.

Mis puutub vindikatsioonisse, siis ütleb Vene S. K. X köite I jao § 534, et liikuv asi arvatakse selle omanduseks, kelle käes ta tegelikult on, kuni ei ole tõestatud vastupidist; aga sealsamas määravad § 1511 ja 1512, et asja võib ostjalt tema tõeliku omaniku kasuks ära võtta, kui hiljemini selgub, et ta oli varastatud. Sellepärast soovitab seadus ostjale tundmatult või mitteusaldusvääriliselt müüjalt võtta kindlustust selle kohta, et müüdav vara tõesti tema omandus on. See määrus sattus tsiviil-seadustikku peaaegu juhuslikult, millele tähelepanu pööras prof. Duvernois. §§ 1511 ja 1512 tekkimislugu kuulub tollesse aja järku, kui nimetud väärt-paberid ei etendanud veel peaaegu mingit märgatavat osa majanduslikus elus. Nende aluseks on „указы по судебнымъ и разбойнымъ дѣламъ“ ja kindlustuse nõudmine müüjalt sai algatuse juhtumisest, et XVIII aastasajal kadus Moskvas paleest kroonimise aegu hulk hõbe-asju. Süüdlased, kelle juures neid asju leiti, võeti kaelakohtulisele vastutusele, niihästi müüjad kui ka ostjad. Viimaste kohta seisis süüdistusaktis punkt, et nad olid omandanud asjad tundmatult isikuilt, kuna oleks pidanud neid ostma kauplusest või võtma müüjalt vastutustõenduse. (Дювернуа, Чтения по гражданскому праву ч. особ. lhk. 51—52).

Arusaadav, et kirjeldatud kord ei võinud tarvitusele tulla väärtpaberite suhtes.

Kokkukõlas sellega rõhutavad niisasti Kreeditseadustik mõne liigi nimetute riigipaberite suhtes kui ka kaubandustööstuslike ettevõtete põhikirjad alati, et nimetute väärtuste omanikuks arvatakse nende pidaja (Уставъ Кред., разд. I ст. 73, разд. II, ст. 176 ja harilikult § 20 aktsiaseltside põhikirjas).

Mis puutub Baltimaa seadustesse, siis seisavad määrused käsitatavates küsimustes kõige pealt Balti Eraseaduse §§ 923 ja 924, mis järgmiselt kõlavad:

„Omanduse nõude-kaebus pole võimalik, kui liikuv asi, mis omaniku poolt vabatahtlikult teisele isikule laenuks, hoiuks, pandiks või mõnel muul viisil usaldatud, viimase poolt on kolmandale isikule pidamiseks antud. Säärasel juhtumisel jääb ainult isiklik nõude-õigus selle vastu, kellele omanik asja usaldanud, aga mitte kolmanda isiku vastu, kes asja peab.“

Märkus. § 923 sisalduv määrus väljendub saksa rahva-kõnekäänu: „Hand muss Hand wahren“, ehk „Wo man seinen Glauben gelassen hat, da muss man ihn wieder suchen“.

„§ 924. Eestimaa linnades võib säärastel juhtumistel (§ 923), kui asi on isiku käest, kellele ta usaldatud, läinud kolmanda isiku kätte lepingu (ostu, pandi, kingituse jne.) teel, omanik nõuda asja enese tagasiandmist, tema eest makstud summat või, kui asi on kingina saadud, siis tema väärtuse tasudes.“

Neid kaht § kõrvuti seades selgub, et vindikatsioon ei võimaldu ainult juhtumisel, kui asi oli vabatahtlikult kellelegi usaldatud, tähendab, varastatud asja võib vinditseerida. § 924 järele leiab vindikatsioon aset Eestimaa linnades ka juhtumistel, kui asi oli teisele isikule usaldatud, mil puhul vindikatsioon on tasuline.

Igal juhtumisel on mainitud seaduse §§ vähe kaasa aidanud väärtpaberite õiguste kaitse küsimuse lahendamiseks: pruugib ainult pilku heita küsimuse praegusele seisukorrale, kus § 923 põhjal nagu saaks öelda, et pankade nationaliseerimine Venemaal või väärtpaberite müümine kellelegi Nõukogude Venemaa valitsuse poolt annab ainult õiguse nõudmisega esineda Nõukogude valitsuse kui pankade järeletulija vastu, ei võimalda aga nõudmist tõsta konfiskeeritud aktsiate asjus.

4. vihu IV jaos („Nõude-õigus, osa II — Lepingutest üldse) arutellakse pealkirja all „Isikute kohta, kes pole kindlasti ära määratud“ küsimust nimetute väärtpaberite kohta (§§ 3120—3130) § 3128 järele — mis muu seas põhjeneb vastavatel määrustel mõisnikkude krediidikassade põhikirjades: „kui säärast liiki paberi (nimetu aktsia) tema pidaja kaotab või ta muidu hukka saab, siis võib nimetatud isik vastavat kohut paluda seda isikut, kellele mainitud paber võis saada, ilmuma kutsuda, ja kui säärane isik ei ilmu, siis, muude takistuste puudumisel, nõuda kaotatud paberi maksvusetuks tunnistamist ja uue väljaandmist, või kui maksu tähtpäev on saabunud — väljamaksmist.“

Balti Eraseaduse § 3129 järele on omandusõigusline nõudmine säärase kohutulise kutse (§ 3128) põhjal ilmunud isiku — uue pidaja — vastu võimalik ainult siis, kui väärtpaber on tema poolt omandatud „mala fide“ teel, mida esmalt peab tõestama; „bona fide“ pidaja ei ole kohustatud teda välja andma.

Tsiviil kassats. departamang määrab oma otsuses nr. 76 1911. a. (siteeritud Nolkeni poolt Balti Eraseaduses, lhk. 588), et „mala fides“ puudumist tuleb mõõnda nimetu aktsia pidajal, kui ta, väärtpaberi omandades, ei teadnud, et müüja oli selle saanud ebaõigel teel, ehk ei võinud seda teada, väljendades harilikku ette-

vaatust ja hoolt, sest kahtlemiseks piisava põhjuse olemasolu kõrvaldab juba „bona fides”i“.

Eespool-toodust järgneb, et §§ 3128, 3129 määrasid end. Balti kubermangude tarvis 1) väljakutselise lahendusviisi ja teatud tingimustes kadunuks kuulutatud paberite mortifikatsiooni, 2) kõrvaldasid säärase paberite vindikatsiooni nende heausklikult (bona fides) pidajailt.

Edasi määrab § 3839, et „erandi reeglist, mis väljendatud § 3838, moodustavad need juhtumised, mille puhul käsitellakse printsiipi „Hand muss Hand wahren“ (§ 923 ja märkus tema juurde); neis tingimuses on võõra asja müümine maksev ja asjaomanik võib nõudmist tõsta ainult müüja vastu. Selle juures on § 4205 põhjal maksvuseta ainult peremehe asjade võõrandamine tema teenija läbi.

Mis puutub Vene tsiviliste-teoreetikuid, siis arvavad mõned Pobedonostseviiga eesotsas, et ei saa tarvitada vindikatsiooni väärtpaberite suhtes. Mainitud autor ütleb „väärtpaberi pidajat ei saa mitte ainult oletada kreditoorina olevat, ta on tõelikult kreditor, aga kreditor on samal ajal ka omanik. Ja isik, kes õigelt ja heausklikult omandas säärase paberi isikult, kes ta varastanud, on ka kreditor“ (Курсъ гражданскаго права, III köide, lhk. 252).

Sama mõtet väljendab prof. Duvernois: „nimetute paberite liikumine oleks täiesti võimatu, kui nende kahtlusetuks omandamiseks oleks nõutav iga kord eeluurimine selle kohta, kes ja kuidas neid omandanud ja kas neid edasiannud isikul on tiitel“ (Чтения по гражданскому праву, ч. особ., lhk. 54.) Koguni teravalt ütleb sama mõtet välja tuntud Vene tsivilist prof. Tsitovitsch, kes pärast lühikest sissejuhatavat märkust selle kohta, kuidas Vene väärtpaberite turg järjekindlalt arenenud heauskliku pidamisprintsipi alusel, jätkab järgmiselt:

„pidamisprintsipi jõus olles on iga väärt-paberi pidaja täiesti kindlustatud, et tema omaniku õigust tema käes oleva paberi peale keegi ei saa kustutada, et seda paberit ei kompromiteeritaks ega teotataks ajalehtede kuulutustes, ei kustutataks duplikaadi väljaandmise teel ehk kapitali väljamaksmisega kõrvalisele isikule, ega kohtu teel ära ei võetaks, nagu näit. taskukella või jahikoera“ (Цитовичъ, Улучшение или порча, СПб., 1911 а. lhk. 9.)

Vaadeldes küsimust dogmaatilisel, aga mitte poliitilis-õiguslikult seisukohalt arvab aga Scherschenevitsh ja mõned teised autorid, et nimetud paberid Vene õiguse järele (kuni 1917) kuulusid vindikatsioonile ja neid võis heas usus omandajalt omaniku kasuks ära võtta. Vastupidist arvamist esitavad Tsitovitsch (Учебник торгового права, lhk. 192), Анпенков (Система гражданского права II j. lhk. 298—308), Duvernois (Пособие к Лекціям по гражданскому праву, 1898. а. väljaanne, lhk. 55).

Väärtpaberite laialilagunemine Vene börsil, algades XIX aastasaja II poolest, tõi esile ka Venemaal vindikatsiooni ja heas usus omandaja juriidilise seisukorra küsimuse.

Väärtpaberid omandati harilikus korras pankadelt või pankade kaudu, kuhu nad aga iga kord seaduslikul teel ei sattunud. Kartus omandatud-õiguste üle oleks võinud halvasti mõjuda krediidiasutuste huvides. Selle ja paljude teiste sundivate kaalutluste tagajärjel ja vastavate seaduste puudumise põhjusel püüdis Vene kohtupraktika ise sisse tuua Lääne-Euroopa põhimõtteid.

Kuna pidi tunnistama, et Vene seadusvallasvara suhtes asus vindikatsiooni põhimõtte alusel, siis võis viimast nimetute väärtpaberite kohta tarvitamata jätta ainult neid vallasvara hulgaeraldades. Sellele seisukohale asuski Senat. „Nimetud väärtpaberid erinevad oluliselt

teistest vallasvara liikidest," ütleb üks Senati seletus. „Olles määratud alalisele ja vabale liikumisele käest kätte ning laiali minnes ülisuurel arvul täiesti ühe vormilistena, sarnanevad väärtpaberid kõige rohkem raha märkidega ja sellepärast ei saa nende kohta maksvaiks lugeda üldisi norme vallasvara kohta“ (Senati Tsiviil-Kass. Dep. otsus nr. 27, 1885. a.). Nagu Scherschenevitsh tähendab, loobus Senat siin seaduslikkuse pinnalt ja asus otstarbekohasuse seisukohale. „Krediidi otstarbel oli tarvis paberitele anda väärtus, mille realiseerimine oleks kerge ja igal ajal võimalik,“ — nii kõlab üks Senati otsuse mootiiv. Juriidilist vahet nimetute väärtpaberite ja vallasvara vahel ei ole mainitud otsuses kindlaks määratud. Soovist, kõrvaldada nimetuid väärtpaberid üldiste vallasvara kohta käivate normide võimkonnast, ei järgne, et säärane kitsendus oleks kokkukõlas 1917. aastani maksnud seadustega. Mõnel teisel juhtumisel tunnistas Senat (Tsiv.-Kass. Dep. ots. nr. 33, 1886. a. Üldkogu otsus nr. 18, 1884. a.), et nimetud aktsiad on nende valdajate omandus ja neid ei saa heas usus omandajalt võtta, isegi kui nad oleksid varastatud. Edasi määras Kaelakohtu-Kass. Dep. (nr. 6, 1886. a.), et kui nimetud paberid võetakse nende pidajalt kaelakohtulises korras, ilma et teda isiklikult oleks süüdi mõistetud, siis peavad nad Kaelakohtu otsusel, tagasi antama viimasele pidajale kui seaduslikule omanikule.

Vaatamata nende Senati seletuste peale ei olnud püüdel, maksvast seadusest kõrvaldada vindikatsiooni põhimõtet, kindlat alust kuni 1917. a. seaduse ilmumiseni.

Kassatsioonidep. Üldkogu otsus nr. 26, 1906. a. (tsit. Nolken. komment. B. E. S. juurde), seletab järgmist:

Kr. Kp. S. §§ 126, 775 ja 377 täpiliselt mõiste kõrvaldab igasuguse kahtluse selles, et kuritegeliselt saavutatud vara

peab kannatanule tagasi antama, kas ta oli ära võetud kohtuliselt süüdlaseks tunnustatult või asjasse koguni mitte segatud isikult, kusjuures tagasiandmine sünnib kõigi varaliste üleastumiste puhul.

Otsuses nr. 34, 1910. a., käsitas Senati Kass.-dep. Üldkogu omaniku valdusest kuritegeliselt kõrvaldatud ja mitte-asjaosaliselt isikutelt äravõetud rahamärkide tagasiandmise küsimust ja väitis, et kannatanu omandusõigus peab jalgadele seatama mitte nõudeavaldusega tsiviilkohtus, mitte ka nõudeavaldusega tagasisaamiseks kaelakohtulisel teel, vaid seaduse enese läbi. (Kr. Kp. S. §§ 375, 126 ja 777). Selle juures määras Senat tarviliseks, et kohtu-uuriija või kaelakohus konstateeriks kuriteo olemasolu: kaelakohtulisel teel ära võetud ja seaduslikule omanikule tagasiantud vallasvara, mis ta enesest ka ei oleks — kas rahamärgid, protsentpaberid või muud asjad — ei saa viimaselt tagasi võtta kolmandate isikute nõudmisel, kellelt need on ära võetud, s. t. ära võtmise läbi tekkinud kahju saab nõuda ainult neilt, kellelt vahepealne valdaja asja omandanud. Paraku ei käi Tsiv. Kass. Dep. 1911. a. otsuse nr. 71, põhjal N. S. § 1664 ja Üldkogu otsus nr. 26, 1906. a., mitte nimetute paberite ja obligatsioonide kohta.

Vene seadusandluse ja senati seletuste ülemaltoodud ülevaatest meid huvitavas küsimuses on näha, et väärtpaberite õiguste kaitse oli täiesti reguleerimata.

Juba 1911. aastal Tsiviilseadustiku lõplikul redigeerimisel Kohtuministeeriumis seati kokku väljakutse-toimingu projekt, milles leidus peatükk omaniku enese teatamisele kutsumise kohta väärtpaberite hukkamise, röövimise, kaotamise või kadumise puhul. Aga see projekt ei saanud seaduseks. Küsimus erinevate avaldamise kohta, mis oleks kaitsnud nimetuid väärtpabereid heas usus omandanute õigusi, kerkis uuesti üles

1915. a. Kohtuministeeriumi juures asutatud ministeeriumidevahelises komisjonis abinõude otsimiseks sõjaoludel kaotsi läinud väärtpaberite omanikkude õiguste kaitseks. Nimelt sattus Poolamaa valdamisel suur hulk nimetuid väärtpabereid vaenlase vägede kätte ja Saksa valitsus konfiskeeris mõnesugused Saksa pankades hoiul olevad väärtused. Sel puhul näidati, et küsimuse lahendamaks juba seadusandlisse asutusse läbivaatamiseks esitatud Tsiivilsedustiku projekti § 668, mis järgmiselt kõlab: „Nimetud pabereid ei saa heas usus ja tasu eest omandajalt ära võtta, isegi kui nad olid röövitud või kaotatud.“ Aga komisjon leidis, et vaevalt soovitav on säärase üksik normi avaldamine süstemaatliku määruse puudumisel ¹⁾ nimetute paberite kohta ja komisjoni liige senaator Tjutrjumov tõendas, et Üldkogu 1910. a. otsus nr. 34 ei kõlba juhteks võtmiseks.

Kevadel 1917. a. esines Kaubapankade Komitee palvega, välja anda ses asjas eriseadust. Hoolimata korduvaist meeldetuletusist ilmus alles sügisel 1917 (29. augustil), veidi enne enamlaste riigipööret, seadus nimetute väärtpaberite õiguste kaitseks (Valitsuse määruste ja korralduste kogu 1917. a., nr. 215, art. 1404).

Selle seaduse § 5 järele ei või nimetuid pabereid ära võtta nende heas usus omandajalt, kuigi nad olid röövitud või kaduma läinud. Siin on selgel sõnal kõrvaldatud vindikatsiooni printsipi väärtpaberite suhtes.

(Enam-vähem analoogilised määrused leidusid vene aktsiaseltside põhikirjades nimelt et aktsiaseltsi juhatus ei võta

¹⁾ Krediid-seadustiku § 73 ütleb: „Riigilaenude nimetud pilefid antakse ilma pealkirjadeta käest kätte ja nende valdajaks arvatakse nende pidaja.“ Sealsamas § 176 öeldakse Riigirentei lühikeseajaliste võlakohustuste kohta, et nad nimetud on, neid edasi võib anda ilma mingi vormitaitmiseta ja nad pidaja omanduseks arvatakse.

vastu mingisuguseid teadaandeid nimetute aktsiate kaotsimineku kohta (vrld. näit. naftatööstuslise ja kaubanduslise aktsiaseltsi „Новь“ põhikiri, kinnitatud 16. dets. 1906, Valitsuse määruste ja korralduste kogu 1907. a., II j., nr. 22, p. 176, § 22., Bugulimini raudtee Seltsi põhikiri, kinn. 29. juunil 1907, Valitsusmääruste ja korrald. Kogu. 1907. a. II j., nr. 54. p. 482' § 27). Samuti leiduvad aktsiaseltside põhikirjades §§, mis määravad, et nimetute aktsiate omanikuks arvatakse isik, kelle käes nad on (Petrogradi metallivabriku põhikiri §§ 12, Balti puuvilla-ketramise ja kudumise vabriku vana põhikiri § 11 a).

Asja seisukord Eestis on järgmine: Terves reas põhikirjades, mis Eestis kindlaksmääratud korras uuesti registreeritud, on vanade põhikirjade vastavatesse §§ sisse viidud olulised muutused, aktsiate vindikatsiooni põhimõtte läbiviimise otstarbel. Näituseks on Balti puuvilla-ketramise ja kudumise aktsiaseltsi uues põhikirjas, mis Eestis registreeritud 17. veebruaril 1921, Rahukogu poolt toime pandud muudatused, mille sihiks on jalule seada vindikatsiooni printsipi seltsi nimetute aktsiate suhtes. Ja nimelt on endise määruse asemel, et aktsia ettenäitaja arvatakse tema omanikuks' § 11 öeldud: „Juhatus vaatab järele ja teeb kindlaks, kas nimetu aktsia ettenäitajal on ka tõesti õigus ettenäidatud aktsia peale.“ § 14-ne endine määrus, et kaotatud nimeliste aktsiate asemele, kui pole tulnud mingisuguseid teateid nende kohta, antakse 6 kuu jooksul sellekohase kuulutuse ilmumise päevast arvates uued aktsiad endiste numbrite all ja pealkirjaga, et nad kaotatud asemele välja antud, on muudetud, laiendades seda reeglit ka nimetute aktsiate peale, kusjuures on kustutatud ülemal tsiteeritud määrus selle kohta, et Seltsi juhatus ei võta vastu mingisuguseid teadaandeid nimetute aktsiate kaotsimineku üle.

Ülemaltoodud määruste puhul Balti manufaktuuri - aktsiaseltsi põhikirjas olgu esimeses järjekorras nimetatud järgmist: Vene Ajutise Valitsuse seadus 1917. aastast nimetute aktsiate õiguste kaitseks (Valitsuse määruste ja korralduste kogu 1917. a, nr. 215, art. 1404) ei ole Eesti Vabariigis maksvusetuks kuulutatud, on jõus kuni edaspidise võimaliku tühjastunnistamiseni või muutmiseni, — sellega on jõus ka § 5, mis ütleb, et nimetuid pabereid ei või neid heas usus omandanult ära võtta, kuigi nad oleksid röövitud või kaotatud.

Kollisioon aktsiaseltsi põhikirja ja mainitud seaduse vahel pole põhikirja kasuks. On ju tõsi, et Vene Senati mõne otsuse põhjal (Tshiv. Kass. Dep. 1897. a. nr. 64, 1882. a. nr. 157, 1879. a. nr. 300) kõigekõrgemalt poolt kinnitatud aktsiaseltsi põhikiri on seadus ja Valitseva Senati määruste kogus kuulutatud aktsia seltsi põhikirja mõne paragrahvi muutmise määrusel on seaduse jõud ning ei kohtuasutused ega Tshiv. Kass. Dep. ei saa arutella, kas määrus oli antud ministri võimupiirides või mitte. Aga selge on ka, et mainitud senati seletus pole antud juhtumisel tarvitav.

Aktsiaseltsi põhikirja seadusevääriliseks tunnistamise kasuks rääkis vanasti väga oluline asjaolu — põhikirja kinnitamine kõige kõrgema võimu poolt. Konstitutsiooni-eelse korra maksvusel oli kõige kõrgem tahe ainukeseks seadusandlikuks võimuks ja kõigil selle tahte avalduisil oli seaduse jõud. Valitseva arvamise järele oli võimatu piiri tõmmata kõige kõrgema võimu tahteavalduste vahel seadusandluse ja seaduse täitmise alal. Vene riigi põhiseaduses 23. aprillist 1906. a. oli see vahe küllaldase täpsusega tõmmatud ja kõrvaldas segimineku. § 11 järele annab keiser ülema valitsusvõimu alusel määrusi, mis peavad olema kokku kõlas seadustega, seadusi annab ta § 7 järele ainult koos Riigivolikoguga ja Riigi-

nõukoguga. Sellepärast on kahtluseta, et aktsiaseltside põhikirjadel, mis kõigekõrgemalt poolt kinnitati Ministrite Nõukogu esitusel, ei võinud olla eriseaduse jõudu.

On ka selge, et aktsiaseltsi põhikiri ei saa ära muuta üldseadusi samal alal.

Samuti on äärmiselt ebamäärane Balti puuvilla-ketramise ja kudumise vabriku aktsiaseltsi põhikirja uue redaktsiooni § 11 lõpuosas sisalduv määrus selle kohta, et „Juhatus vaatab järele ja teeb kindlaks, kas nimetu aktsia ettenäitajal ka tõesti õigus on ettenäidatud aktsia peale“

Arusaadav on, et aktsiaseltsi juhatus ei saa olla lõplikuks instantsiks, kes otsustaks seltsi aktsiate omandusõiguse küsimused; missugused on aga juhatuse volitsuste piirid omandusõiguse „määramisel“, see on täiesti ebamäärane, samuti kui on selgusetu edaspidine käik vaidlust tekitanud aktsia asjas.

Edasi on tähtis konstateerida, et uues põhikirjas, mis nii kategooriliselt jaotab vindikatsiooniprintsiipi aktsiate suhtes, on endises redaktsioonis alale jäetud endine määrus § 17, et juhatus ei võta vastu mingisuguseid teadaandeid obligatsioonide ehk nende kuponigide kaotamise kohta, mis teiselt poolt kategooriliselt kõrvaldab viimaste vindikatsiooni.

Nii on vormiliselt väärtpaberite õiguste kaitse alal Eestis maksev 1917. a. seadus, mida aga praktiliselt ignoreeritakse. Peab aga tunnistama, et see seadus — mis riigipöörde tõttu Venemaal hoopis maksta ei hakanud — on vananenud ja pole praegustes tingimustes Eestile mitte igapidi kohane.

Väljakutse-toimingu reeglid (lisand. § 8) näevad ette I p., et palved kohtule kaotatud paberite õiguste jaluleseadmise asjus peavad sisse antama mitte hiljem 3 aastat arvates väärtpaberi kaotsimineku päevast, paberite kohta, mis kaotatud enne seaduse avaldamist, — tema jõusse

astumise päevast. Tähendab, et püsib jõus seaduse § 5 selle kohta, et nime- tuid pabereid ei saa neid heas usus omandanult ära võtta, kuigi nad oleksid röövitud või kaotsi läinud. Väljakutse- toiming kaotatud paberite asjus on aga 1922. aastal juba võimatu, sest paberid läksid reegli järele kaduma juba pankade natsionaliseerimise puhul, s. o. 14. detsembril 1917. Aga isegi siis, kui ülemaaltoodu läiesti kõrvale jätta, näevad väljakutumise reeglid sellekohase 2-aas- talise tähtaja ette, selle järele kohtuasus- tuse teadustaja ning väärtpaberi ettenäi- taja vahel ja lõpuks, kui paber kohtu poolt hävinuks tunnistatud uue 5-aastase tähtaja, mille möödumisel alles välja antakse uus paber kaotatu asemele. Selge on, et 7-aastane tähtaeg ei ole vastuvõetav¹⁾ tingimustes, mis tõi oota-

1) Rahaministri poolt 5. veebr. 1895 kinni- tatud reeglite järele kapitaal ja %⁰ väljamaks- mise kohta Vene riigi nimetute %-paberite pealt, mis teatatud hävinutena, röövitutena või kaotsi- läinutena, makstakse kapital välja 30 aasta möödumisel %⁰ maksu lõppemi- sest, kui selle aja jooksul %-paber pole välja- maksmisele esitatud.

Reeglite järele, mis antud Vene riigi 4% lae- nupaberite kaotamise juhtumiseks (Собр. Узак. 1907, № 59, cr. 583.), antakse uus paber välja 1895. a. reeglite põhjal ja makstakse kupongide järele välja 10 aasta möödumisel.

Väljakutse-toimingu tähtaeg Prantsusmaal oli 11 aastat, Hollandis kuni 12 a.

Sõjategevuse tagajärjel avaldati Prantsusmaal 4. aprillil 1915. a. eriseadus väärtpaberite õiguste kaitseks, mis omanikkude poolt kaotatud „du fait de la guerre“ okupeeritud maa-aladel. Seadus kaotab jõu 6 kuu järele rahu allakirjutamise päe- vast. Kaotatu on kohustatud tegema teadaande syndicat des Agents de change¹⁾, kes sellest kuu- latab Bulletin des oppositions. Kahe aasta möödumisel antakse, kui kaotatud aktsia pidaja ei ilmu, omanikule dublikaat.

Schveitsi Code des Obligations (Art. 851 ja 856) järele on väljakutse-ajaks määratud 3 a a s t a t (au moins), mille järele teatanule antakse dublikaat.

Jaapanis on väljakutse-toimingu kestus 6 kuud.

Itaalias saab, dekreetide põhjal 1. veebr. 1918 nr. 102 ja 26. veebr. 1920 nr. 2151, vaenlase sis-

matu 1917. a. enamline riigipööre Vene- maal Eestis asuvatele aktsiaseltsidele, kus suurem jagu või tihti kõik aktsiad jäid väljapoole nende omanikkude kätte- saadavuse piirkonda. Ei saa oodata 7 aastat õieti kõigi kuni 1917. aastani Eestis tekkinud aktsiaseltside finants-õi- gusliku seisukorra korraldamisega. Need seltsid peavad oma tegevuse juhtijaks saama seadusliku juhatuse, kes töötaks actuna ettevõtte otsekohesest kasust, nad peavad uusi aktsiad välja laskma ja vahel ettevõtma kiireid ning põhjapane- valt tähtsaid aktsioone seltsi huvides, — arusaadav on, et nad seda enne ei saa teha, kui pole reguleeritud aktsiate kü- simus.

Teisest küljest kutsub Eesti praegus- tes oludes kahtluse esile ka § 5 print- siip, et väärtpaberid ei kuulu vindikat- sioonile. Sest selle printsiibi raison d'être seisab mõttes, et nimetu väärtpa- ber on asi sui generis, mis praeguses krediit- ja tööstusväärtuste mobilisatsi- ooni ajajärgus peab olema kõige liiku- vamaks kapitalide mahutamise vormiks. Nimetu väärtpaber peab t a k i s t a m a t a liikuda saama rahaturul: sellest oleneb riiklikult seisukohalt äärmiselt tähtis ka- pitaalide mobilisatsioon nende kaudu. Ei tohi väärtpaberite börsi elavat tege- vust halvata kahtlustega, et ostetud pa- bereid võib mõnel juhtumisel neid kao- tanud omanikkude kasuks tagasi nõuda.

Mis puutub kohaliste ettevõtete akt- siasesse, siis on Eestis seisukord teist- sugune. Tegelikult pole esialgu olemas ei fondibörsi ega aktsiate börsimüüki. Samuti ei järgne aktsiate õiguste kont- rollimisest ja vindikatsiooni-õigusest tea-

setungimise tagajärjel kaotatud väärtpaberite oma- nik juhtumisel, kui kohus esitatud tõendused ar- vab piisavateks, iseäralised tunnistused kolme kuu järele kuulutamise-tähtpäevast arvates. Need tun- nistused on nimelised, ilma edasiandmise ja tei- sele nimele kirjutamise õigusega. Lõpuks peab paberite tõeliku pidaja ilnumisel asi kohtuliselt lahendatama.

tava tähtaja jooksul, nagu oleks ära muudetud printsiip et uute väljalaskude aktsiad ehk väärtpaberid üldse ei kuulu vindikatsioonile.

Kokkuvõttes paistab, et oleks tarvis välja anda uus seadus aktsiate õiguste kaitseks järgmistel alustel:

1) Toime panna teatava aja (näit. 3. a.) kestel üldine, enne 1917. a. tegutsenud seltside aktsiate arvestamine.

2) Juhtumisel, kui aktsiad kaotanu tõeks teeb, et need tema seaduslikus omanduses olid teatava aja jooksul näit. 3 kuud enne 14. dets. 1917, siis aktsiate omanikult nõuda tõendust selle kohta, et aktsiad tõesti tema käes olid 14. detsembriks 1917. a., ja kui nad omandatud pärast seda tähtaega, siis, et nad omandatud isikult, kes 14. dets. 1917. a. oli nende seaduslik pidaja.

3) Mortifitseerida kaotatuks teatatud aktsiad ja välja anda kaotusest teatanuile kohtu otsuse põhjal duplikaadid, juhtumisel, kui kohus aktsiate omanduse tõendused piisavateks tunnistab ja teatud aja jooksul pole esitatud kaotuse kuulutuse peale originaale või vastas-teadaannet kaotamise kohta teiste isikute poolt.

4) Mortifikatsioon peab läbi viidama võrratusti lühemal ajal kui see ette nähtud 1917. a. seaduses (7 a.), näituseks 1—2 aasta jooksul.

Sest 1917. aasta seadus oli mõeldud üksikute aktsiate kaotamineku puhuks, kuna praegu Eestis suur osa ja tihti enam jagu seltside aktsiaid on kättesaamatud.

Tõsi on, et lühikese mortifikatsiooni-aja puhul kannatavad mõned asjaosalised, sest et neil võimalus puudub tähtaja jooksul seaduse nõudeid täita, aga aktsiaiseltsid Eestis on niivõrd ebanormaal- ses seisukorras, et tuleb esimeses joon- es rehkendada nende ettevõtete kui riigi tööstuse aluste huvidega.

Tähendab, näit. 1—2 aasta möödumisel (vaata 4. väide) kaotamise teada-

ande kuulutamise päevast otsustab kohus lõplikult aktsiate omandusõiguse küsimuse, kui tema esitatud tõendused on kaaluvad; vastasel korral jääb aktsiate omandusõigus lahtiseks 3 aasta kestel (vaata 1. väide), missuguse aja jooksul läbi viiakse registratsioon ja võivad esile tulla uued kaotuse teadaanded ning uued omandusetõestused. Selle tähtaja möödumisel peaks jõusse astuma põhimõte, et iga väärtpaberi heas usus pidaja tunnistatakse tema omanikuks, vaatamata, kas see valdamine oli „ab initio vitiosum.“

Need on üldised alused, millel meie arvates peaks tugema aktsiate õiguste kaitse seadus.

A. Sack.

Riigikohtu tegelus

Üldkogu.

Missugustel juhtumistel on võimalik järelevalve-korras kaevata?

Kohtu Asut. S. § 250 põhjal on järelevalvekord sisse seatud nende juhtumiste jaoks, milles ilmsiks tulevad kas kohtu või kohtuniku mitteõiglane teguviis või mõned korratud või koguni kuritarvitused, kusjuures nimetatud paragrahvis (2 p.) leidub määrus, et seadusevasteid otsuseid ja korraldusi võib tühistada ainult siis, kui säärane tühistamine ei riku Tsivili- või Kriminaal-kohtupidamise reegleid kõrgema astme õiguse ja võimu piiride suhtes ja otsuste ning korralduste muutmise korra suhtes. Kui Riigikohus neid kohtu otsuseid ja määrusi, mille vastu kassatsiooni korras võib edasi kaevata, valvekorras muutama ja tühistama hakkaks, siis kaoks vahe aina valvekorras asja harantamise vahel ühelt poolt ja kassatsioonikorras teiselt poolt.

Valvekorras võib ainult sääraseid otsuseid ja määrusi tühistada, millede üle edasikaebamiseks ei kassatsiooni, ei ka revisjoni ehk mingit muud korda ette ei ole

nähtud, nagu seda ka Vene Senati kassat-siooni-departemangude üldkogu (otsus nr. 9 — 1901. a.) on seletanud.

(R. üldogu t. nr. 21, 1922 a.)

Administratiiv-osakond

Kas dispaschöri poolt kokku seatud dispasche peale võib Riigikohtusse kaevata?

Vastus eitav.

Dispaschöri amet Eesti Vabariigis sai asutatud Riigi Teatajas nr. 53/54 — 14. IV. 1920 a. nr. 138 all välja kuulutatud seadusega. Selle seaduse § 5 järele käib dispaschör oma tegevuses sellekohaste seaduste järele. Tallinna Börse Komitee teada andest 29. IV. 1921. a. nr. 311 on näha, et Vene ajal, kui tarvidus oli, võeti dispasch Petrogradis ette ja vaadati Tallinna, kui Petrogradi eel-sadama peale.

Määrused dispaschöri tegevuse kohta leiduvad Petrogradi börse põhikirjas, mis kui I lisa kaubanduse sead. § 592 (Уст. торг. изд. 1893 г. прил. I къ ст. 592) juurde pandud on.

Dispasched või dispaschöri aktid, mis havarii kindlaks tegemist ja jaotamist sisaldavad, on nimetatud lisa § 186 põhjal maksvad riigis, kus ta kokkuseatud, ja ka välja pool riigi piire, ja on kohustavad havarii osalistele. Sel põhjal ei käi edasikaebuse alla dispasch, mis ettenähtud korras kokkuseatud ja kinnitatud on (lisa §§ 187 ja 191); nii kaua aga, kui dispaschöri poolt mitte veel kinnitud ei ole, saavad kõik vaielused ja arusaamatused, mis osaliste poolt havarii väljaarvamisel ette toodud, mitte harilikus kohtu korras, vaid eriti selle jaoks seaduses ettenähtud korras, vahekohtu poolt lahendatud (lisa § 193).

Sellest eraldi lubab seadus (lisa § 198 järele) kaebuseid dispaschöri enda peale, need kaebused saavad antud Tollivalitsusele, kellele dispaschör allub (Kaub. sead. § 592 lisa I § 185 ja lisa III § 51) ja saavad kahe ehk kolme vilunud kaupmehe osavõttel, kes börse juures engros kauplevad, arutatud ja pärast väljaselgitamist ära otsustatud; lähtsatel juhtumistel saavad need kaebused otsustamisele antud Kommertskohtudele ja niisugusel korral on Kommertskohus kõrgem kohus, kes revisjoni korras asjaolud läbi katsub ja kelle otsused lõpulikud on, mis harilikus kohtu korras enam senati edasikaebamise alla ei käi. (Vene senati ots. nr. 1309 — 1900 a.) Seal juures selgub lisa § 198 sisust, ühenduses Nuhtl. Sead. §§ 1341 ja 1343, et tähendatud kaebustele dispaschöride peale, mis Tollivalituse poolt Kommertskohtule sisseantaks, peavad järgnema kohtu otsused dispaschöri vastutusele võtmise üles — kas tema mitte õigekohuste täitmise pärast või seaduses lubatud võimu piiridest üleastumise eest, millest oma korda tuleb järeldada, et tähendatud dispaschöri tegevuse üle kaebamise korras ei või vaidlust tõsta dispasche enese juhipärasuse (правильность) ja maksvusjõu kohta. Vaielus selle üle isikute poolt, kes havarii välja arvamises osa võtsid, kui ka isikute poolt, kellele selle juures osa võtta ei olnud lubatud, võib, nagu ülepea iga kodanline õigusline vaielus, lahendamist leida tsiviil kohtu teel (Ven. Sen. ots. nr. 1309 — 1900 a.).

Kõiki ülaltoodud seadusi ja kaalutlusi arvesse võttes tuleb otsusele jõuda, et kaebused dispaschöri poolt kokku seatud dispasche peale ei allu Riigikohtule.

(R. Adm. t. nr. 74 — 1922 a.)

Missugune asutus otsustab väljamaa veinide ja likööride kaupluse avamise küsimuse?

Vastus: lõplikult Rahaministeerium.

Aktiisiseadustiku § 525, 557 ja § 558 põhjal on piirituse, viina ja napside müütik kodumaal Vabariigi ainuõigus ja alkoholjookide kauplusi võib meil üldse avada ainult Rahaministeeriumi vastavate asutuste loaga; Linna- ja Maakonnavalitsustel on õigus oma piirides alkoholi müügi keelu seadust maksuma panna ja see keeld on kohustuslik ka Rahaministeeriumile, kuid lubamine alkoholjookidega kauplemiseks ripub ära ikkagi Rahaministeeriumi vastavatest asutustest; eriti Napside ja Likööride Valmistamise ja Müügi Seaduse § 38 (R. T. nr. 81—1921 a.) ja Marja- ja Puuvilja-veinide Valmistamise ja Müügi Seaduse § 1 (R. T. nr. 145/146—1920. a.) põhjal võib nimetatud alkoholjookide kauplusi avada ainult Aktiisi Peavalitsuse loaga. Maksvates seadustes puuduvad määrused, mis kohustaksid Aktiisi Peavalitsust teatud ingimistel napside ja likööride müüki just lubama; järgnevalt kuulub selle loa äratütlemine või andmine tähendatud Peavalitsuse diskretsioonvõimu piirkonda ning vastavalt on selle loa äratütlemine õigusliselt maksev ka siis, kui teadaanne selle kohta üksikasjalikult põhjendamata on.

Eestis maksvad napside, likööride, marja- ja puuvilja-veinide valmistamise ja müügi seadused ei tee nimetatud alkoholjookide müügi suhtes vahet kodumaa ja väljamaa jookide vahel, nõnda et veinide ja likööride müügi load võimaldavavad iga üksikul juhtumisel kauplemist niihästi kodumaa kui ka väljamaa veinidega ja likööridega. (R. Adm. t. nr. 850—1922.)

Kas Põllutöö-ministeeriumil on õigus Maaseaduse põhjal võõrandatud inventaari hinnast kinni pidada teatavat summa selle kahju katteks, mis inventaari endine omanik Põllutöö-ministeeriumiga sõlmitud rendilepingu rikkumisega on Põllutöö-ministeeriumil arvamise järele sünnitanud, kui inventaari endine omanik sellega nõus ei ole ja omalt poolt lepingu rikkumist õigeks ei võta?

Vastus eitav.

Tuleb vahet teha juhtumiste vahel, kus Põllutööministerium tegutseb kui riigi võimukandja ja kus ta talitab kui lepinguosaline. Teeb ta korraldusi ja otsusid, mis Maaseaduse elluviimise peale sihitud, siis tegutseb ta kui riigivõimu esitaja; nõuab ta aga rendilepingu täitmist, siis astub ta kui lepinguosaline välja. Viimasel korral on ka tema kohta maksvad seadused, mis eraisikute lepinguosaliste kohta maksavad. Ei tunnista teine lepinguosaline kahjutasu nõudmist õigeks, peab Põllutööministerium enne oma nõudmise kindlaks tegema; ainult siis avaneb tal õigus oma nõudmise tasumiseks väljamaksmiseks määratud summadest osa kinni hoida (B. E. S, § 3546). Vaidlusi rendilepingu täitmise üle lahendab tsiviilkohus. Nõudja peab oma nõudmised tõeks tegema ja ta on ka õigustatud sama nõudmise kindlustamiseks selleks seaduses ettenähtud samme astuma (Ts. Kp. S. § 590 ja t.).

(R. Adm. t, nr. 476—1922.)

Vastutav toimetaja — F. Karlson.

Valjaandja — Tartu Õigusteadlaste Selts.